

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Michal Mojžíš

**Československý zahraniční odboj v roce 1918
z perspektivy realistické teorie**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: Michal Mojžíš

Vedoucí práce: PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Rok obhajoby. 2014

Bibliografický záznam

MOJŽÍŠ, Michal. *Československý zahraniční odboj v roce 1918 z perspektivy realistické teorie*. Praha, 2014. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mezinárodních vztahů. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce je objasnit úlohu, kterou sehrály jednotky československých legií při uznání Československého zahraničního odboje ze strany dohodových mocností. Pro formulaci hypotézy byly v této práci použity postuláty klasického realismu podle H. Morgenthaua, jež zdůrazňují klíčovou roli vojenské síly při posuzování relevance mezinárodně-politických aktérů. Proto bude v empirické části práce nejdříve vyložen vývoj vojenských jednotek, které vznikaly bezprostředně po vypuknutí války z iniciativy českých a slovenských krajanů v zahraničí. Politické vedení zahraniční akce se po sporech o cíle a prostředky odboje zformovalo až v roce 1916 do Československé národní rady. Dohodové mocnosti nicméně měly až do poloviny roku 1918 zájem na zachování Rakousko-Uherska, které považovaly za důležitého činitele systému rovnováhy moci ve střední Evropě. Zlom v jejich uvažování nastal až v souvislosti s ozbrojeným vystoupením čs. legií v Rusku proti bolševické vládě v květnu 1918. Jak ukázal můj výzkum, právě ovládnutí velké části Sibíře a Transsibiřské magistrály československým vojskem představovalo rozhodující faktor v bezprecedentním uznání Československé národní rady, jako vlády dosud neexistujícího československého státu.

Abstract

The aim of this bachelor thesis is to clarify the role played by units of the Czechoslovak Legion in recognition of the Czechoslovak Foreign Resistance Movement by the Entente Powers. For the formulation of hypotheses were used postulates of classical realism by H. Morgenthau that highlight the crucial role of military force in assessing the relevance of international political actors. Therefore, the empirical part of

this study firstly describes the evolution of military units that were formed immediately after the outbreak of war on the initiative of Czech and Slovak compatriots abroad. The political leadership of Czechoslovak Independence Movement after a dispute about the goals and means of resistance formed in the year 1916 to the Czechoslovak National Council. However, Entente Powers had until mid- 1918 interest in maintaining the Austro-Hungarian Empire , which they considered as an important element of the balance of power in Central Europe. The turning point in their thinking occurred in connection with the revolt of the Czechoslovak Legions in Russia against the Bolsheviks in May 1918. As my research showed, mastering large parts of Siberia and vital Trans-Siberian Railway by Czechoslovak troops was a decisive factor in the unprecedented recognition of the Czechoslovak National Council, as a government of non-existing Czechoslovak state.

Klíčová slova

Vznik Československa, čs. legie v Rusku, zahraniční odboj, 1. světová válka, realismus

Keywords:

Rise of Czechoslovakia, Legions in Russia, Foreign Resistance Movement, Great War, Realism

Rozsah práce: 100 451 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 13. 5. 2014

Michal Mojžíš

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Jaromíru Soukupovi, Ph.D. za jeho odborné vedení a podnětné připomínky. Zvláštní poděkování patří též Ing. Milanu Mojžišovi za cenné postřehy a komentáře k této práci.

Institut politologických studií

Projekt bakalářské práce

Vymezení tématu:

Když se bavíme o vzniku Československa v říjnu 1918, nesmíme zapomenout na jednotky československých legií, které se začaly živelně organizovat nejprve ve Francii a Rusku bezprostředně po vypuknutí války v srpnu 1914. Legie se v průběhu války rozrostly o nové dobrovolníky, kteří byli zajati nebo přeběhli z řad rakouské armády. V roce 1918 tak bez vlastního státu existovala armáda o 100 000 vojácích rozmístěných v Itálii, ve Francii a v Rusku.

V této práci se zaměřím na období mezi březnem až říjnem 1918. V této době došlo totiž k bojovému vystoupení čs. legií v Rusku proti bolševické moci. V několika týdnech pak legionářský sbor ovládl strategicky klíčovou Transsibiřskou magistrálu od Povolží až do Vladivostoku. Spojenecké špičky se až následně v důsledku těchto událostí rozhodli uznat Československou národní radu jako regulérní válčící stranu a do svých válečných cílů pevně stanovili nezávislost Československa.

Cíl práce, hypotéza, metody práce:

Současná Česká republika svoji tradicí, symbolikou a politickým systémem navazuje na první ČSR v letech 1918 – 1938. Veřejnost v dnešní době ale svoje kořeny nezná, nezajímá se o ideály, které vedly ke vzniku samostatného státu, nezná fakta ani souvislosti, a tak se lehce nechá zmást nepodloženými, často i nepravdivými informacemi. K tomu přispěl i 40 let trvající historicko-materialistický výklad dějin, kdy se učilo, že vznik ČSR je přímým důsledkem Velké říjnové socialistické revoluce.

Hypotézou práce je přímá souvislost mezi ovládnutím transsibiřské magistrály československými vojsky v létě 1918 a uznáním Československé národní rady v Paříži jako budoucí vlády ještě neexistujícího státu. Tuto hypotézu jsem formuloval na základě realistické teorie, podle které je rozhodujícím faktorem vojenská síla.

V této kvalitativní případové studii se dále budu snažit objasnit vztah jednotlivých dohodových mocností k Rakousku – Uhersku na jedné straně a ČSNR na straně druhé, vliv 14 bodů prezidenta Wilsona na politiku dohodových mocností a nakonec přítomnost německých a maďarských válečných zajatců na Sibiři, kteří se

díky zablokování Magistrály nestihly zapojit do jarní ofenzívy centrálních mocností na západní frontě proti Francii, kde se rozhodovalo o výsledku války.

Předpokládaná osnova práce:

1. Úvod - teoretický rámec, cíl a otázky práce
2. Česká zahraniční akce v 1. světové válce 1914 – 1918
  - 2.1 Vojenská složka odboje (Legie v Rusku, Francii, Srbsku a Itálii)
  - 2.2 Politická složka odboje (Československá národní rada v Paříži)
  - 2.3 Politika zemí Dohody a vývoj našeho odboje na počátku roku 1918 (Wilsonova řeč, stav vývoje čs. legií, stav politických snah ČSNR)
3. Vystoupení čs. legií v Rusku proti bolševické vládě a jeho důsledky
  - 3.1 Situace v Rusku v první polovině roku 1918 (VŘSR, Brest-litevský mír, výměna zajatců, přesun legií do Francie)
  - 3.2 Vojenské vystoupení čs. legií a ovládnutí Transsibiřské Magistrály (odzbrojování, zastavení přesunů, telegram Trockého, sněm čs. vojska, vystoupení, boje jednotlivých skupin, spojení)
  - 3.3 Stanovisko mocností dohody k situaci v Rusku (možnosti intervence, činnost fr. vojenské mise, postoj ostatních zemí Dohody (USA, VB, Japonsko), vyslání intervenčních kontingentů)
  - 3.4 Zapojení čs. jednotek do občanské války v Rusku (zpět k Volze a na Moskvu, zapojení se do intervence, podpora vzniku demokratické vlády v Rusku)
4. Analýza strategických důsledků vystoupení na politiku Dohodových mocností
  - 4.1 Oficiální uznání ČSNR (díky tomu, že disponovala významnou silou v Rusku)
  - 4.2 Možnosti využití čs. armádního sboru v boji proti sovětské vládě (zastavení transportů zajatců, snaha k obnovení protiněmecké fronty, předvoj intervenčních armád, podpora bílých ruských sil)
  - 4.3 Změna cílů Dohody a vznik ČSR (nové cíle Dohody, jednání o samostatném státu, 28. říjen, ukončení činnosti ČSNR a vznik vlády)
5. Shrnutí a závěr – zamyšlení nad přínosem čs. vojska pro porážku centrálních mocností

Obsah

ÚVOD.....	2
1 REALISMUS V MEZINÁRODNÍCH VZTAZÍCH	6
1.1 VÝVOJ REALISTICKÉHO PARADIGMATU.....	6
1.2 ZÁKLADNÍ POJMY REALISMU.....	7
1.3 SPECIFICKÉ POSTAVENÍ NESTÁTNÍCH POLITICKÝCH AKTÉRŮ V MEZINÁRODNÍCH VZTAZÍCH.....	10
1.4 FORMULACE HYPOTÉZY	11
2 VÝVOJ ČESKOSLOVENSKÉHO ZAHRANIČNÍHO ODBOJE OD POČÁTKU VÁLKY DO ROKU 1918.....	13
2.1 ŽIVELNÁ GENEZE VOJENSKÉHO ODBOJE	13
2.2 POLITICKÉ VEDENÍ ODBOJE	15
2.3 POLITIKA ZEMÍ DOHODY VE VZTAHU K ČESKOSLOVENSKÉMU ODBOJI NA POČÁTKU ROKU 1918	21
3 VYSTOUPENÍ ČESKOSLOVENSKÝCH LEGIÍ V RUSKU PROTI BOLŠEVICKÉ VLÁDĚ A JEHO DŮSLEDKY	25
3.1 SITUACE V RUSKU V PRVNÍ POLOVINĚ ROKU 1918.....	25
3.2 STANOVISKO MOCNOSTÍ DOHODY K SITUACI V RUSKU.....	299
3.3 VOJENSKÉ VYSTOUPENÍ ČS. LEGIÍ A OVLÁDNUTÍ TRANSŠIBIŘSKÉ MAGISTRÁLY.....	322
3.4 ZAPOJENÍ ČESKOSLOVENSKÝCH JEDNOTEK DO OBČANSKÉ VÁLKY	355
4 ANALÝZA STRATEGICKÝCH DŮSLEDKŮ VYSTOUPENÍ NA POLITIKU DOHODOVÝCH MOCNOSTÍ.....	37
4.1 MOŽNOSTI VYUŽITÍ ČS. ARMÁDNÍHO SBORU V RUSKU V LÉTĚ 1918.....	377
4.2 ZMĚNA CÍLŮ DOHODY.....	399
4.3 OFICIÁLNÍ UZNÁNÍ ČSNR A VZNIK ČSR	41
ZÁVĚR	46
SUMMARY	49
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	51
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	52

Úvod

Události, které se staly před sto lety v červenci roku 1914, kdy se Evropa po atentátu na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este řítla do světové války, znamenaly konec „zlaté éry“ mezinárodní politiky 19. století. Mnohonárodnostní monarchie, která v systému rozložení moci v 19. století fungovala jako štít před imperiálními ambicemi dvou nejsilnějších kontinentálních velmocí – Německa a Ruska, se zapojila do války jako druhořadý a podřízený spojenec vilémovského Německa, které se netajilo cílem stát se hegemonom ve střední a východní Evropě.

Český národ stál před existenčním dilematem: zachovat věrnost habsburskému domu, a tak se účastnit na straně Německa války, po jejímž vítězném konci by následovala likvidace českého národa ve smyslu státoprávního celku, nebo opustit ideu Rakousko-Uherska, které nepřiznávalo slovanským národům autonomní postavení, a na straně britsko-francouzsko-ruské Dohody se domoci vlastní nezávislosti se zbraní v ruce?

Odvahu uskutečnit druhou možnost i za cenu nasazení vlastního života v sobě našlo dostatek mužů, zahraničních krajanů a válečných zajatců, kteří se dobrovolně rozhodli zaměnit pohodlí domovů a relativní bezpečí zajateckých táborů za strádání a nebezpečí pobytu na frontě. Československá zahraniční armáda se zrodila dříve než československý stát a existence československých legií byla vítaným pomocníkem a nejpádnějším argumentem našich politiků pro mezinárodně politické uznání českého a slovenského nároku na vlastní samostatnost.

Jádro této bakalářské práce bude tvořit analýza vystoupení Československého armádního sboru v Rusku, který se v letních měsících roku 1918 svým ozbrojeným odporem proti bolševické vládě dostal na první stránky předních světových listů a do strategických debat nejvyšších dohodových politiků. Ve své práci se pokusím dokázat jeho mimořádný význam k uznání politické reprezentace československé zahraniční akce jako vlády budoucího československého státu.

Z hlediska metodologie byl k vypracování textu zvolen deskriptivně-analytický přístup zpracování historických událostí. Tyto jevy budou vylíčeny v časové posloupnosti, v práci je tedy použita diachronní metoda popisu historického vývoje. Forma práce odpovídá jednopřípadové studii, poněvadž práce má jasné tematické a časové vymezení a vnitřní logiku. Cílem této práce je do hloubky prozkoumat

specifický případ, proto není možné předložit obecně platné závěry vycházející z analýzy jediného případu. Práce je rozdělena do dvou základních částí: teoretické a empirické.

Teoretické jádro práce je obsaženo v první kapitole, jež má za cíl představit základní postuláty klasického realismu, které představují rámec pro pochopení příspěvku realismu k formování mezinárodních vztahů, jako samostatného oboru zkoumání, a poskytnout části věnované československému zahraničnímu odboji dostatečný pojmový aparát. Z tohoto důvodu zde bude popsán vývoj moderního realistického přístupu, který vznikl v souvislosti se selháním idealismu v meziválečném období a který v rámci tzv. druhé velké debaty vstřelil kritiku scientistů a začal aplikovat při svém výzkumu mezinárodních vztahů metody přírodních věd. Dále v této kapitole budou představeny základní koncepty realistického paradigmatu se zaměřením na koncept moci a jeho aplikaci v mezinárodním politickém systému, k čemuž dochází prostřednictvím mechanismu rovnováhy moci. V této kapitole budou také objasněna specifika, která jsou spojena s aplikací realistické teorie na nestátní politické aktéry a na fenomén oficiálního uznání, kterým velmoc uznávají právo nově etablované vlády na kontrolu daného území a obyvatelstva. V závěru kapitoly dojde na základě teoretických předpokladů k formulaci hypotézy.

V empirické části práce bude nejdříve nastíněn vznik a vývoj československých dobrovolnických jednotek, které vznikaly bezprostředně po vypuknutí války z iniciativy krajských sdružení. Dále se bude práce zabývat vývojem reprezentativních orgánů československé exilové akce, jejíž struktura byla završena vytvořením Československé národní rady¹. Zde bude kladen důraz zejména na snahu našich exilových politiků podřídit československé jednotky v dohodových armádách autoritě Národní rady. Následně popíši a zanalyzuji postoj spojeneckých vlád, které byly až do poloviny roku 1918 příznivě nakloněny zachování Rakousko-Uherska v nějaké formě federalizovaného uspořádání.

Třetí kapitola této práce bude věnována zejména ozbrojenému vystoupení československých legionářů proti bolševické vládě. Nejprve bude shrnuta všeobecná vojensko-politická situace v Rusku v první polovině roku 1918 s důrazem na plány

---

¹ V textu pro Československou národní radu používám vedle celého názvu i zkrácený termín Národní rada a zkratku ČSNR.

Dohody a bolševiků využít Československý armádní sbor k realizaci svých zájmů. Proto zde bude ve stručnosti představen britský plán spojenecké intervence v Rusku, v kterém se počítalo i s účastí části československého vojska. Klíčovou část této kapitoly bude tvořit popis vystoupení československých legií proti bolševické moci, které vyústilo v ovládnutí Sibíře Čechoslováky. Místo obsáhlého líčení vojenských operací, jež by spadalo spíše do oboru vojenské historie, zde bude analyzována změna strategie legionářů a podpora, kterou Čechoslováci projevovali demokratickému hnutí na Sibíři a v Povolží.

Čtvrtá kapitola, pro mou práci stěžejní, bude reflektovat význam legionářského vystoupení na změnu cílů spojenecké intervence v Rusku a na změnu v postoji vlád dohodových velmocí k řešení československé otázky. Proto bude provedena analýza rozhodovacího procesu spojeneckých vlád s důrazem na analýzu rozhodování americké vlády, neboť její relevance k realizaci jakékoli společné politiky byla vzhledem ke kritické vojenské a materiální situaci Francie a Velké Británie v roce 1918 bezkonkurenční. Na závěr budou shrnuty kroky, které vedly k uznání Československé národní rady, jakožto spojenecké vlády ve válečném stavu s Německem a Rakousko-Uherskem.

Literatura, zabývající se analýzou realismu a jeho základních postulátů, je vzhledem k důležitému postavení realistického paradigmatu při výzkumu mezinárodních vztahů relativně hojná. Proto jsem při základní charakterizaci realistické teorie mohl využít literatury z pera českých autorů (konkrétně Drulák, P.: *Teorie mezinárodních vztahů* a Pšeja, P.: *Přehled teorií mezinárodních vztahů*), tak i českých překladů z angličtiny (Guzzini, S.: *Realismus v mezinárodních vztazích a mezinárodní politické ekonomii*). Pro přesnější vymezení konceptu moci a jeho působení v mezinárodních vztazích však tyto spíše obecně pojaté publikace nedostačovaly, takže v této kapitole byly použity zejména anglicko-jazyčné knihy (zejména stěžejní dílo jednoho z „otců“ realismu Morgenthau, H.: *Politics Among Nations*, nebo Mearsheimer, J.: *Tragedy of Great Power Politics*). Mnohem větší výzvou bylo popsat roli nestátních ozbrojených aktérů v mezinárodní politice, jelikož realistická teorie se zabývá především hlavními aktéry mezinárodních vztahů – velmocemi.

V druhé části práce, kde dochází k popisu a analýze československého zahraničního odboje, byla využita zejména literatura psaná v českém jazyce (zde bych vyzdvihl především knihu Kalina, A.: *Krví a železem dobyto československé*

samostatnosti). Významným pramenem byly také paměti našich exilových politiků (Masaryk, T. G.: *Světová revoluce* a Beneš, E.: *Světová válka a naše revoluce*). Zasadit bojové vystoupení československých legií v Rusku do širšího kontextu spojenecké politiky mi umožnily zejména dvě knihy amerického diplomata a „znalce Ruska“ George F. Kennana (Kennan, G. F.: *Soviet-American relations, 1917–1920, Volume I: Russia leaves the war* a *Volume II: The decision to intervene*). V tomto ohledu je přínosný i překlad knihy amerického politologa českého původu Viktora Miroslava Fice (Fic, V.: *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914–1918*, 3. díl).

1 Realismus v mezinárodních vztazích

1.1 Vývoj realistického paradigmatu

Od konce 1. světové války se etabloval idealismus jako dominantní teorie mezinárodních vztahů. Tento přístup je spojen nejen s explanačním výkladem mezinárodní politiky, ale má funkci i „sebenaplňujícího proroctví.“ Na základě idealistických premis totiž formovali hlavní aktéři, mezi které patřil i tehdejší americký Woodrow Wilson, své zahraničně politické kroky. Idealistický projekt kolektivní bezpečnosti se nicméně koncem 30. let dostal do těžké krize, ze které se už v původní podobě nikdy nevzpamatoval (Pšeja 2005: 18).

Důsledkem zdiskreditování idealismu byl vznik nového teoretického přístupu s příhodným jménem realismus. Mezi idealismem a realismem je záhy rozpoutala tzv. první velká debata, která ve svém důsledku vedla k vymezení mezinárodních vztahů jako samostatného vědního oboru a ke stanovení vlastních metodologických postupů.

Jako první na explanační nedostatky idealismu poukázal britský diplomat a historik Edward Carr ve své knize *Dvacetiletá krize*. V ní staví realismus do protikladu vůči utopismu, který ovládl politické myšlení meziválečného období. Namísto kritické analýzy historických události idealisté konstruují utopické projekty k naplnění vlastních premis (Drulák 2003: 55). Příkladem idealistických snah o dosažení „věčného míru“ je Briand-Kellogův pakt, který měl vymýtit válku z moderních dějin lidstva (Čevela 2010: 11). Dále Carrovi na idealismu vadí přeceňování role morálky a práva na úkor konceptu moci a síly v mezinárodních vztazích (Drulák 2003: 56).

I když Carrův text přišel s užitečnými postřehy, pro svou polemičnost a nekomplexnost se pro roli tvůrce nového paradigmatu nehodil. Tím se mělo stát až dílo amerického filozofa německého původu Hanse Morgenthaua *Politika mezi národy*², které bylo vydáno bezprostředně po vypuknutí studené války v roce 1948.

Na základě tohoto díla se realismus stal od konce 2. světové války dominantním teoretickým přístupem ve zkoumání mezinárodních vztahů. V 70. letech však došlo k tzv. druhé velké debatě, ve které se klasický realismus dostal pod palbu kritiky

---

² Celý anglický název díla: *Politics among Nations: The struggle for Power and Peace*.

scientistů v rámci realistického paradigmatu, která označovala metody empirického výzkumu historických událostí za „nevědecké“. Scientisté na místo toho vznesli do zkoumání mezinárodních vztahů metodologii přírodních věd, kde na základě odporovaných vzorců chování následuje tvorba teoretických modelů a hypotéz, jež dané chování vysvětlují.

Autorem, kterému se podařilo zapracovat kritiku scientistů do obecného rámce realistické teorie, je Kenneth Waltz, jehož kniha *Teorie mezinárodní politiky* je považována za paradigmatický text podobného významu, jaký měla *Politika mezi národy* H. Morgenthaua (Guzzini 2004: 147). Waltz zde především kritizuje redukcionistické pojetí klasického realismu, který zkoumá dopad chování jednotek na mezinárodní systém. Při využití analogie s mikroekonomií Waltz poukazuje na vliv struktury mezinárodního systému na chování států. Proto je Waltzův teoretický směr nazývaný strukturální realismus nebo obecně neorealismus (Kolman 2005: 64–65).

Ačkoli je myšlenka, že by bylo možné zobecnit mezinárodní politický systém do série vzorců a matematických vztahů, poměrně lákavá, metody analýzy historických událostí stále poskytují „dobrý základ“ pro pochopení procesů na poli mezinárodních vztahů, které se vyznačují značnou komplexností a proměnlivostí (Čevela 2010: 26).

1.2 Základní pojmy realismu

Realismus popisuje svět mezinárodní politiky na rozdíl od ostatních směrů tak, jak je. Tím se vymezuje proti liberálně-idealistické tradici, která je založena na předpokladu, že lidé (resp. politici) jsou schopni poučit se ze svých chyb a neopakovat je. Realismus však vychází z praxe mezinárodních vztahů – dějiny se ubírají vpřed ve věčném koloběhu souboje o moc – tento fenomén označují realisté jako neměnnou podstatu mezinárodních vztahů (Guzzini 2004: 39).

Realismus netvoří jeden ucelený proud. S nadsázkou se dá tvrdit, že kolik je na světě realistických teoretiků, tolik je různých realistických přístupů. Přesto lze identifikovat několik základních prvků, které jsou pro realismus charakteristické.

Základní jednotkou sociální reality je skupina. Velikost a organizace těchto skupin se v průběhu historie měnila – od kmenů, barbarských říší, přes království až k modernímu národnímu státu, který se etabloval v průběhu 19. století. Národní státy

tedy představují nejvýznamnější aktéry mezinárodních vztahů, protože jen ony mají kapacity k prosazení svých politických cílů buď hrozbou, nebo realizací ozbrojené intervence. Základním rysem realismu je proto bezesporu státocentrismus, což implikuje, že stát vystupuje navenek jako suverénní a unitární aktér (Müller 2005: 39).

Další ze základních premis realismu je konfliktní povaha mezinárodních vztahů, což souvisí se zájmem států maximalizovat svou moc. Absolutním zájmem každého státu je jeho přežití v systému, který se vyznačuje svojí anarchickou podstatou (Drulák 2003: 58) a neexistencí centrální autority. Tím dochází k jasnému oddělení vnější politiky států, která se řídí jinými zákonitostmi, než hierarchizovaná politika vnitřní (Drulák 2003: 54).

Státy se bojí jeden druhého, neboť existují v prostředí permanentní nejistoty a hrozeb pro své přežití. To vede státy k úsilí o zvýšení vlastní moci a tedy i míry bezpečnosti na úkor jiných států (Mearsheimer 2001: 39). Morgenthau shrnuje boj o moc do tří typů: aktéři usilují buď o zachování moci, vzrůst vlastní moci nebo o demonstrování moci na jiném subjektu (Morgenthau 1966: 39).

Moc je chápána jednak ve smyslu kontroly donucovacích prostředků, tak i jako vyjádření legitimacy aktérů. Psychologické vysvětlení pojmu moci podal ve svém díle Hans Morgenthau. Člověk ze své přirozenosti inklinuje k ovládnutí co nejvíce zdrojů. Jejich absolutní množství je ale omezené, proto při hromadění zdrojů nevyhnutelně dochází k boji o moc. Takto definovaná „vůle k moci“ je esencí politiky a války jako její extrémní formy (Morgenthau 1966: 17).

Novější teorie realismu opouštějí toto ryze antropologické pojetí a nenahlíží na mezinárodní vztahy optikou zkaženosti lidské přirozenosti. Místo toho se konfliktní povaha mezinárodních vztahů odvozuje od samotné podstaty systému, který nutí jednat státy v souladu se svými národními zájmy, z nichž většina je stejná pro všechny státy. Nejzákladnějším národním zájmem je zachování své existence, dalším je maximalizace vojenské moci, která zvyšuje míru národní bezpečnosti ve vztahu k okolním státům (Müller 2005: 25). Je tedy zřejmé, že národní zájem je dán objektivně, bez ohledu na představy konkrétních státníků, jejichž role spočívá v pouhé agregaci a následné artikulaci těchto zájmů (Drulák 2003: 59).

Nejdůležitějším typem moci je tedy vojenská síla subjektu. Jen ta garantuje přežití v nevyzpytatelném anarchickém prostředí v případě konfrontace s ostatními

aktéry. Vojenská síla je rovněž rozhodujícím nástrojem k prosazení svých zájmů na úkor jiných států. Představitel školy ofenzivního realismu J. Mearsheimer provedl ve svém díle *The Tragedy of Great Power Politics* analýzu vojenské moci, jejímž výsledkem bylo označení pozemní složky armády jako rozhodujícího faktoru ovlivňujícího vítězství v hlavních konfliktech minulých dvou století (Mearsheimer 2001: 86). K účinné projekci této pozemní síly je nutné mít letecké a námořní kapacity, které plní při postupu pozemních armád podpůrnou funkci, ale samostatně protivníka k uznání vlastní porážky přimět nedokážou (Mearsheimer 2001: 83).

Určitý řád do anarchického mezinárodního systému vnáší princip mocenské rovnováhy. Ta je charakterizována více méně rovnoměrným rozložením moci mezi několik hlavních aktérů (Drulák 2003: 147). Podle Morgenthaua je mocenská rovnováha jevem přirozeným a nevyhnutelným, je přímým důsledkem boje o moc (1966: 168). V rámci realistické tradice existuje však i odlišný přístup, který považuje rovnováhu moci za důsledek vědomé politiky hlavních aktérů, kteří si jejím prosazováním zvyšují vlastní bezpečnost, resp. šance na přežití (Guzzini 2004: 42).

V praxi mezinárodní politiky vzniká rovnováha moci působením těch nejvýznamnějších aktérů – velmocí, které využívají méně silné státy jako své protektoráty, nárazníkové státy a zahrnují je do svých sfér zájmů (Guzzini 2004: 43). Cílem rovnováhy moci je stabilita a přežití všech aktérů systému (Drulák 2003: 59). Stabilita mocenské rovnováhy v žádném případě nevylučuje vznik ozbrojených konfliktů. Ty ovšem směřují k dosažení omezených cílů a zpravidla nevedou k totálnímu zničení protivníka, což by znamenalo zásadní změnu stávajícího rozložení moci a mohlo by vést k nastolení hegemonické převahy jednoho z aktérů (Morgenthau 1966: 185).

Jak je naznačeno výše, k hegemonii v mezinárodních vztazích dochází v případě, že dostupná moc se koncentruje v rukou jediného aktéra (Drulák 2003: 149). Výhodou tohoto uspořádání je, že dochází k odklonu od anarchického uspořádání k hierarchizaci mezinárodních vztahů. To však neznamená, že by hegemonie jednoho aktéra představovala něco trvalého a nezvratného (Guzzini 2004: 43).

Vedle mocenské rovnováhy a hegemonie přispívají ke stabilitě mezinárodního systému ještě normativní mechanismy. Ty se ustálily ve vztazích mezi státy jako určitá omezení jejich mocenských aspirací. Morgenthau považuje za nejdůležitější

mechanismus mezinárodní právo, pak následuje světové veřejné mínění a nakonec etika a morální normy. V evropské historii normativní mechanismy splňovaly svou úlohu v období do roku 1648 do Velké francouzské revoluce a pak od roku 1815 až do první světové války. Ve 20. století byl tento kodex chování vystaven útokům univerzálního nacionalismu, který byl vedlejším produktem demokratizace státu a zejména jeho zahraniční politiky. Ta byla do 20. století výsadní doménou aristokratických diplomatů. Jak píše Morgenthau: „Zatímco demokratický výběr a odpovědnost vládních činitelů zlikvidovaly mezinárodní morálku jakožto účinný mechanismus kontroly, nacionalismus zničil samotné mezinárodní společenství, ve kterém tato morálka dříve fungovala“ (1966: 189).

1.3 Specifické postavení nestátních politických aktérů v mezinárodních vztazích

Nestátní aktéři mají v mezinárodních vztazích specifické postavení. Jak bylo uvedeno výše, hlavními aktéry mezinárodního systému jsou národní státy. Přesto však většina autorů uznává jistou roli nestátních aktérů v mezinárodní politice; ta je nicméně limitována jejich relativní „bezmocí“ oproti státům, neboť obvykle nedisponují územím, obyvatelstvem ani vojenskými kapacitami nutnými k účinnému prosazení svých zájmů. Z tohoto důvodu je zřejmé, že kritéria určující moc států jsou pro posouzení relevance nestátních aktérů nedostatečná (Mishali-Ram 2009: 60).

Významný příspěvek v této oblasti představuje index moci nestátních politických aktérů, tak jak jej formuloval Meirav Mishali-Ram (2009: 60). Ten rozděluje moc nestátních aktérů do 4 kategorií:

Prvním kritériem je typ moci, který se dělí na moc vojenskou a politickou. Vojenská kapacita je nejvýznamnějším aspektem moci nestátního politického aktéra. Politická moc vyjadřuje podporu cílů organizace, které jsou oproti cílům států zpravidla úzce definovány, na domácí politické scéně. Dalšími ukazateli jsou zdroje moci, jež spočívají z počtu lidí, kteří jsou aktivními členy organizace, a kvalita výzbroje. Třetím kritériem je míra institucionalizace, jež vychází z existence respektovaného vedení, koordinovanosti akcí a disciplíny v rámci organizace (Mishali-Ram 2009: 62).

Tato tři kritéria se vztahují k aspektům vnitřní moci nestátního aktéra. Poslední, čtvrté kritérium se vztahuje na moc projevanou navenek – ve vztazích se suverénními státy. Ty ve výjimečných případech vyjádří sympatie nestátnímu aktérovi formou oficiálního uznání, které je podmínkou pro morální, ekonomickou, politickou nebo vojenskou podporu organizace. Toto kritérium je velmi důležité, neboť vyjadřuje schopnost nestátních aktérů dosáhnout vytyčených cílů tím, že získají podporu hlavních aktérů mezinárodní politiky (Mishali-Ram 2009: 62).

Uznání je institut mezinárodního práva, jehož prostřednictvím „politicky organizovaná společenství vstupují do rodiny států a stávají se subjekty mezinárodního práva v okamžiku, kdy vykazují znaky státu.“ (Berdahl 1920: 519). Uznání má pro nové státy esenciální význam, neboť umožňuje vystupovat v mezinárodním společenství jako suverénní aktér a vstupovat do oficiálních diplomatických vztahů s ostatními státy.

Přestože v mezinárodních vztazích platí konsensus, že by nemělo dojít k uznání vlády, která efektivně nekontroluje dané teritorium a jeho obyvatelstvo, v některých případech dochází buď k předčasnému uznání politického hnutí, které tyto předpoklady dosud nenaplnuje, nebo naopak k pozdržení uznání vlády, která moc nad daným územím a jeho obyvatelstvem prokazatelně vykonává. Tento fenomén vyplývá z pojetí institutu uznání, jakožto dobrovolného politického rozhodnutí, kterým státy vyjadřují svůj kladný či záporný postoj k novému vládnímu uspořádání (Peterson 1982: 325). Předčasné uznání je tedy ve svém důsledku konstitutivní akt, neboť přiznává politické organizaci atributy státního aktéra – rovnocenného partnera ve smluvních a diplomatických vztazích a uznává jeho svrchovanost nad vymezeným teritoriem a jeho obyvatelstvem.

1.4 Formulace hypotézy

Na základě výše uvedených teorií předpokládám, že vojenská moc představuje v posuzování relevance československého odboje klíčový faktor, který nejvíce ovlivnil diplomatické vztahy s hlavními aktéry, jejichž podpora a uznání měly pro ideu samostatného československého státu zásadní konstitutivní význam.

Na základě těchto předpokladů mohu přistoupit k formulaci následující hypotézy, k jejíž verifikaci dojde na základě empirických zjištění v závěrečné části práce:

Bojové vystoupení československých legií v Rusku bylo rozhodujícím faktorem pro uznání Československé národní rady, jako budoucí vlády samostatného československého státu, ze strany dohodových mocností.

2 Vývoj československého zahraničního odboje od počátku války do roku 1918

2.1 Živelná geneze vojenského odboje

Události, které se udály před sto lety v červenci roku 1914, kdy se Evropa řítila do světové války, znamenaly konec koncertní diplomacie, charakterizující mezinárodní politický systém v 19. století. Její konec byl však předpovězen už roku 1891 vynuceným odchodem jejího prvořadého aktéra, kancléře Otto von Bismarcka. Místo realistické politiky rovnováhy moci regulované konsensem hlavních velmocí, kterou praktikoval „železný kancléř“, ovládl německou zahraniční politiku mýtus o nadřazenosti německého národa nad ostatními.

Klíčem k vítězství bylo, podle úvah generálních štábů, udeřit na nepřítele silou nejmodernějších bojových prostředků dříve, než mohl sám mobilizovat armádu a podniknout protiúder (Ziegler 1987: 20). Po rychlém a rozhodujícím vítězství pak nepříteli nezbylo nic jiného než kapitulovat a přistoupit na požadavky vítěze.

Konkrétní záminkou k válce bylo odmítnutí rakousko-uherského ultimáta Srbskem, které následovalo po atentátu na následníka trůnu Františka Ferdinanda D'Este. Dne 28. července 1914 proto vypovědělo Rakousko-Uhersko Srbsku válku. Rusko, chránící Srbsko, vyhlásilo mobilizaci své armády a začalo shromažďovat vojska na západních hranicích. Pro Německo to znamenalo vhodnou záminku k vyprovokování války, a tak vypovědělo 1. srpna 1914 válku Rusku. Dne 3. srpna pak Němci přerušili diplomatické styky s Francií a hned následující den vtrhli do neutrální Belgie. Velká Británie, zaručující belgickou neutralitu, na tuto agresi reagovala vypovězením války Německu. Teprve 5. srpna vypovědělo válku Rusku i Rakousko-Uhersko, vzápětí nato prohlásily vlády Anglie a Francie, že se nacházejí ve válečném stavu s Rakousko-Uherskem (Kvaček 2013: 27–29).

Tak se zformoval blok tzv. Centrálních mocností (Německo a Rakousko-Uhersko) stojících proti alianci států Dohody (Velká Británie, Francie, Rusko, Belgie, Srbsko). Na stranu Dohody se dále postavilo Japonsko, později Itálie, Rumunsko, Spojené státy americké a další země. Centrální mocnosti podpořilo Turecko a později Bulharsko.

V habsburské říši bylo v letech 1914–1917 mobilizováno téměř 8,5 milionu mužů. Čtvrtina z nich pocházela z českých zemí a Slovenska, přičemž asi jen 13 % bylo české a 4 % slovenské národnosti. Čeští a slovenští vojáci se ocitali v těžkých bojích od počátku na srbské, haličské a později na italské frontě (Emmert 2012: 34).

Od vypuknutí války bojovali českoslovenští vojáci i na straně Dohody. Československé dobrovolnické jednotky vznikaly v jednotlivých zemích živelně z iniciativy krajanských organizací a jejich příslušníci chtěli bojovat za své národní cítění proti Rakousko-Uhersku a Německu. Postupně se pak přidávali noví dobrovolníci z řad zajatců nebo přeběhlíků z rakousko-uherské armády.

V Paříži se již 22. srpna 1914 přihlásilo na 300 dobrovolníků ke službě ve francouzské Cizinecké legii, kde utvořili výhradně českou jednotku, brzy nazývanou podle jimi užívaného sokolského pozdravu rotou „Nazdar“. Po výcviku v Bayonne byla nasazena na frontu v Champagni jako součást tzv. Marocké divize. V těžkých bojích u Arrasu v květnu 1915 utrpěla strašlivé ztráty a byla rozpuštěna (Emmert 2012: 52). Přeživší čeští legionáři pak byli rozptýleni do různých jednotek Cizinecké legie. Další nábor dobrovolníků byl obtížný i vzhledem k přijetí tzv. Bérengerova zákona, který zakazoval po dobu války přijímat do armády občany z nepřátelených států. I když francouzské orgány byly v prosazování zákona benevolentní, další nábor českých dobrovolníků znemožňoval nedostatek lidské síly – rakousko-uherská armáda totiž na frontě proti Francii nebojovala, tudíž zde nebylo ani českých zajatců (Juza 1998: 68).

Češi v Londýně reagovali na vyhlášení války obdobně jako krajané v Paříži. Jejich žádost o vytvoření dobrovolnické legie byla ale britskou vládou zamítnuta, a tak jim nezbylo nic jiného, než odjet do Francie a tam vstoupit do řad Cizinecké legie (Juza 1998: 274).

Krátce po agresi rakousko-uherské armády proti Srbsku se v srpnu 1914 hlásili do srbské armády první dobrovolníci z řad tamních českých krajanských spolků. Až v říjnu 1915 dala srbská vláda souhlas s náborem dobrovolníků z řad zajatců, avšak porážka srbské armády a její ústup přes albánské hory, který prožily i desetitisíce českých a slovenských zajatců, znemožnily využití tohoto zdroje (Juza 1998: 268–270). Nejpočetněji byli Češi a Slováci zastoupeni v řadách 1. srbské dobrovolnické divize, která od sklonku roku 1915 vznikala v ruské Oděse. Od srpna 1916 byla nasazena do bojů v oblasti Dobrudže proti bulharské armádě. Po stažení divize do Ruska vstoupila

převážná většina českých a slovenských dobrovolníků do československých jednotek v Rusku (Jakl 2013).

Možnosti československého zahraničního odboje na Apeninském poloostrově výrazně limitovala jednak skutečnost, že Itálie vstoupila do války na straně Dohody teprve koncem května 1915, jednak faktická neexistence české a slovenské krajanské komunity v této zemi. Situace se začala měnit teprve na přelomu let 1915 a 1916, kdy po sérii italských ofenzív prudce narostl počet zajatců z řad rakousko-uherské armády. Na italskou půdu tehdy rovněž dorazily tisíce zajatců ze srbské fronty. Italská vládní místa však neprojevovala o emancipační hnutí malých středoevropských národů větší zájem a k programu rozbití habsburské říše se přikláněla jen postupně. Přesto se v lednu 1917 podařilo zajatcům založit Československý dobrovolnický sbor v Itálii, který sdružoval zajatce odhodlané bojovat za svobodu Československa. Teprve po porážce Italů rakousko-německou ofenzívou u Caporetta se změnil přístup italské vlády, která se rozhodla využít zajatých Čechů a Slováků v pracovních oddílech mimo válečné operace (Jakl 2013).

Početně největší českou dobrovolnickou jednotkou a jedinou, která se později stala základem pro pluky československých legií, byla Česká družina, která vznikla na začátku války z podnětu českých krajanských spolků v Rusku (Juza 1998: 122). Českou družinu tvořilo původně 720 mužů, kteří byli od podzimu 1914 nasazeni v rámci ruské armády na frontě, kde po rotách a četách přidělených ruským divizím působili v průzkumných a propagačních akcích proti rakousko-uherské armádě. V případě zajetí hrozila družiníkům jistá smrt, neboť se jako státní příslušníci podunajské monarchie dopustili zločinu vlastizrady (Pichlík 1996: 28–29). Po příchodu dalších dobrovolníků z řad zajatců se v únoru 1916 tato formace rozrostla na Československý střelecký pluk a již v květnu 1916 na Československou střeleckou brigádu se dvěma pluky (Emmert 2012: 53). Brigáda ovšem i nadále netvořila kompaktní jednotku, jednotlivé čety nebo půlroty operovaly odděleně jako průzkumné formace na různých úsecích fronty.

2.2 Politické vedení odboje

Vypuknutí 1. světové války v létě 1914 vedlo většinu českých politiků, kteří vycházeli z předpokladu, že nejvhodnějším státním útvarem pro náš národ zůstává i nadále habsburská monarchie, k vyčkávání a zachování loajality k habsburskému

domu; jinak smýšleli pouze jednotlivci. K nim patřil Karel Kramář, který – povzbuzen počátečním postupem ruské armády v Haliči – počítal s rychlým vítězstvím carského Ruska a vytvořením velké slovanské říše. Její součástí se mělo stát i České království. Po drtivých porážkách ruské armády na jaře 1915 ztratily tyto plány opodstatnění, nadále je však vyznávaly české krajanské spolky v Rusku³ (Galandauer 1992: 17).

K projektu samostatného československého státu posléze dospěl až filosof a poslanec vídeňské Říšské rady, profesor T. G. Masaryk, který předpokládal, že vítězství této aliance by znamenalo jistě zmaření demokratizačních a federalizačních reforem v rámci Rakouska-Uherska a pro český národ ohrožení jeho kulturní a politické svébytnosti. Jeho úvahy potvrzovala činnost centrálních orgánů monarchie, které vypuknutí války využily k represím a k omezování demokratických svobod. Postoj profesora Masaryka zůstával na české politické scéně hluboko do druhé poloviny války minoritním (Galandauer 1992: 21).

Pro odchod do emigrace se T. G. Masaryk rozhodl v prosinci 1914. Na domácí scéně však pro svoji vizi vytvoření samostatného československého státu získal několik politiků – tak vznikl tzv. *Tajný výbor Maffie*, který zpravodajskými metodami Masarykovi obstarával informace o poměrech v Rakousko-Uhersku. Z let před válkou měl v západní Evropě řadu vlivných přátel, kteří mu přislíbili pomoc s organizací exilového politického ústředí. Tento výbor se měl stát politickou reprezentací budoucího státu. Masaryk se nehodlal příliš opírat o pomoc zavedených krajanských sdružení v Rusku, Francii a USA ani o rusofilské křídlo české emigrace, se kterými se v základních otázkách organizace československého státu hrubě rozcházel (Kvaček 2013: 76–77).

Jako první centrum svých aktivit si zvolil neutrální Švýcarsko, kde s pomocí kurýrů a spojek udržoval spojení s *Maffii*. Na jaře 1915 začali T. G. Masaryk a Lev Sychrava vydávat časopis *Československá samostatnost*, na jehož stránkách se snažili působit na veřejné mínění v západní Evropě. Pro jedno z prvních vydání časopisu napsal Masaryk memorandum *Independent Bohemia*, kde představil vizi samostatného českého království spojeného v personální unii se Srbskem. Záhy však myšlenku monarchie opustil a na přednášce konané na půdě ženevské univerzity vystoupil

---

³ Kramář byl za své aktivity proti Rakousku-Uhersku odsouzen k trestu smrti, který ale nebyl vykonán. Z vězení byl Kramář propuštěn až po amnestii nového císaře Karla I. v roce 1917.

s myšlenkou státoprávního spojení českých zemí a Slovenska do jednoho státu (Emmert 2012: 47).

Po příchodu nových spolupracovníků, zejména Edvarda Beneše, se T. G. Masaryk rozhodl přesunout své exilové ústředí do metropolí dohodových mocností. Vybudováním centrály Českého komitétu zahraničního v Paříži pověřil právě Beneše. Sám přijal nabídku londýnské univerzity na místo profesora katedry slovanských studií. Kontakt s Maffii měla nadále udržovat pobočka ve Švýcarsku pod vedením Lva Sychravy (Emmert 2012: 48).

Český komitét zahraniční vydal 14. listopadu 1915 provolání, kterým vyhlášoval otevřený boj Rakousku-Uhersku. Jádrem provolání bylo konstatování, že federalizace a přeměna Rakouska-Uherska na svazek svobodných národů je nemožná. Deklarace byla zveřejněna ve Francii, Velké Británii, Švýcarsku, Rusku a USA (Juza 1998: 70).

Statečnost českých krajanů bojujících v řadách francouzské Cizinecké legie či zpravodajská činnost dobrovolníků České družiny, později Československého střeleckého pluku, i odhodlání vrátit se zpět do frontové linie u českých a slovenských zajatců v Itálii, to vše vytvářelo pozitivní podmínky pro rozvoj zahraničního odboje. Toho hlavního však v prvních dvou letech války dosaženo nebylo. Nevznikly žádné samostatné vyšší československé jednotky a neexistovala víc než naděje, že aktivní účast Čechů a Slováků v armádách Dohody povede k dosažení cíle, za který tito vojáci pokládali své životy – vytvoření samostatného státu.

V této době, kdy si vlády dohodových států pomalu začínaly uvědomovat, že k dosažení vítězství ve válce bude třeba využít všech materiálních a jiných prostředků, včetně rozdmýchávání národnostních třenic v Podunajské monarchii, začal ve prospěch české politické emigrace působit Milan Rastislav Štefánik. Tento vědec a vojenský pilot slovenského původu s francouzským pasem měl díky své skvělé reputaci a nezpochybnitelnému šarmu přístup do salónů té nejlepší pařížské společnosti. Jeho nezpochybnitelným úspěchem je fakt, že vyjednal audienci T. G. Masaryka u ministerského předsedy Francie Aristida Brianda 3. února 1916. Na jeho žádost vypracoval Masaryk memorandum „*L'Europe centrale pangermanique, ou une Bohème libre?*“ (Pichlík 1996: 73). Název tohoto díla vystihuje jeho hlavní ideu: namísto německé hegemonie ve střední Evropě preferovat vznik nezávislých národních států.

Na popud Štefánika se Český komitét zahraniční v únoru 1916 transformoval na Českou (později Československou) národní radu. Jednostranně se tak konstitovala vláda neexistujícího státu, ovšem bez uznání dohodových mocností a bez reálných kompetencí vyjma agitace (Emmert 2012: 48). V Londýně mezitím Masaryk pokračoval ve své politické činnosti. Místo na univerzitě mu dalo potřebnou platformu pro prezentaci svého programu. Neúnavně se setkával s politiky, novináři, podnikateli, prostě s každým, kdo mohl přispět české věci. Jako fórum pro prezentování Masarykových originálních názorů na budoucí uspořádání Evropy byl akademikem R. W. Settonem založen časopis *The New Europe*, ve kterém Masaryk představil svou vizi nezávislých slovanských států ve střední Evropě jako mnohem efektivnější bariéru německému expanzionismu, než představovalo Rakousko-Uhersko (Callcot 1984: 981-983).

V boji za samostatný československý stát v politickém programu československého exilu hrála klíčovou roli myšlenka, že předpokladem mezinárodního uznání práva Čechů a Slováků na vlastní stát je přímá účast našich vojáků ve válce, resp. jejich podíl na branném úsilí armád Dohody. T. G. Masaryk prohlásil: „Postavíme-li armádu, dostaneme se tím do nového právního poměru k Rakousku i spojencům. V každém případě nebudou moci spojenci ani Vídeň přejít kolem nás mlčky, budeme-li mít vojáky“ (Masaryk 1925: 175).

Oficiálně zahájila ČSNR svou činnost 14. května 1916 a jedním z nejdůležitějších úkolů našeho zahraničního odboje se stalo podřízení již stávajících československých jednotek bojujících v armádách Dohody autoritě politického vedení odboje a vybudování samostatné československé zahraniční armády (Emmert 2012: 49).

Představitelé ČSNR zahájili jednání s francouzskou vládou o zřízení samostatné čs. armády ve Francii s využitím 30 000 zajatců z Ruska, s čímž však nesouhlasila carská vláda a ani vedení Svazu československých spolků na Rusi, a proto byl do Ruska vyslán místopředseda ČSNR J. Dürich a později i M. R. Štefánik. V srpnu 1916 vypracoval M. R. Štefánik dohodu mezi Československou národní radou, Svazem čs. spolků na Rusi, Slovenskou ligou v USA a zajatecko-vojenskými zástupci, která byla podepsána v Kyjevě 29. srpna 1916 jako tzv. Kyjevský zápis. Touto dohodou byla uznána svrchovanost ČSNR v Paříži v čele s T. G. Masarykem, řešeno financování odboje a deklarován požadavek na utvoření samostatného československého státu (Pichlík 1996: 79 – 80). Ruská carská vláda však Kyjevský zápis neuznala a dokonce

i Dürich se ho zřekl. Proti tomu rázně vystoupil T. G. Masaryk a M. R. Štefánik, kteří pro myšlenku samostatnosti čs. státu získali podporu dobrovolníků v čs. brigádě, kteří se rezolucí ze dne 20. března 1917 jednoznačně postavili za samostatnost čs. státu v jeho historických hranicích, odmítli aktivity J. Düricha a podpořili T. G. Masaryka ve vedení našeho odboje (Juza 1998: 78).

Po ruské Únorové revoluci v březnu 1917 odstoupil car Mikuláš II. a moci v Rusku se chopila Prozatímní vláda, rozhodnutá pokračovat ve válce proti Centrálním mocnostem. Zřízení vojenských zastupitelských orgánů, které v ruském vojsku podlamovaly morálku, v československých dobrovolnických jednotkách naopak posílilo sebezáchovné hnutí (Kvaček 2013: 108). Ve dnech 6. až 14. května 1917 se v Kyjevě konal III. sjezd Svazu čs. spolků na Rusi. V čele československého hnutí v Rusku stanula Odbočka Československé národní rady v čele s Bohdanem Pavlů. Hlavní slovo v čs. hnutí převzaly organizace zajatců a frontových vojáků. Do Petrohradu přijel den po skončení sjezdu také T. G. Masaryk, který měl v době carské vlády vstup na území Ruska zakázán. Jeho autorita posílila jak čs. hnutí v Rusku vnitřně, tak navenek ve vztahu k nové demokratické vládě Ruska. (Juza 1998: 80)

V souvislosti s přípravou tzv. Kerenského ofenzívy se brigáda poprvé jako celek přesunula k ukrajinskému Zborovu. Když ráno 2. července 1917 zaútočilo na 3 500 legionářů proti pozicím početně mnohem silnějšího protivníka, některým praporům vůbec poprvé veleli čeští důstojníci. Především oni se výrazně zasloužili na nečekaném úspěchu této operace, byť se udál na vedlejší směr ofenzívy. Pro vedení československého odboje však měl ve své době obrovský politický přínos. Vítězství u Zborova přesvědčilo čs. spojence i odpůrce o bojovém odhodlání Čechoslováků a o jejich ochotě k obětem pro národní samostatnost (Pichlík 1996: 104-105).

Po Zborovu mohla získat nový velkorysý charakter také organizace československých vojenských jednotek v Rusku. Generál Brusilov dal již 4. července 1917 souhlas k ustavení 2. čs. divize a předseda vlády Kerenský vzápětí odvolal rozkaz, jímž v květnu toho roku zastavil formování čs. jednotek, a naopak povolil neomezený nábor z řad zajatců (Juza 1998: 155–156). T. G. Masaryk využil překvapení ruských generálů z nenadálého vítězství a při jednání s náčelníkem hlavního štábu ruské armády generálem Brusilovem přednesl tři memoranda Československé národní rady. Prvním z požadavků bylo vyjmutí čs. vojska z kompetence ruských orgánů a jeho podřízení politickému vedení odbočky ČSNR. Dále odmítnutí účasti v bojích ve vnitroruských

konfliktech, které hrozily přerůst v občanskou válku. Z Ruska se měla část jednotek a zajatců přepravit do Francie, kde by se po vycvičení a vyzbrojení zapojila do bojových operací na západní frontě (Pichlík 1996: 106). Tyto požadavky vycházely z jednání mezi ČSNR a francouzskou vládou; v dohodě podepsané T. G. Masarykem a francouzským ministrem pro zbrojení Albertem Thomasem v Petrohradě 13. června 1917 se hovořilo o přesunu 30 000 mužů (Kalina 1938: 55). Podle Masaryka šlo o vůbec první smlouvu, kterou Národní rada uzavřela se suverénním státem (Masaryk 1925: 196).

Tak by bylo dosaženo prvního z velkých cílů československé zahraniční akce: vznik samostatného vojska, které je účastníkem války na straně Dohody proti Německu a Rakousko-Uhersku. O dobré organizovanosti ČSNR svědčí fakt, že ve stejné době, tj. po Zborovu v červenci 1917, přednesl E. Beneš v Paříži i M. R. Štefánik v Římě žádost o vytvoření vyšších československých vojenských jednotek.

V létě 1917 byl za přičinění E. Beneše dohodnut s francouzskými orgány vznik samostatného československého vojska ve Francii. Díky vojenským úspěchům a bojovému potenciálu československých dobrovolníků se ČSNR v Paříži vyjednáváním podařilo docílit toho, že francouzská vláda proti dosavadním zvyklostem mezinárodního práva rozhodla povolit nábor do československé armády z řad zajatců (Kalina 1938: 56). Realizace tohoto projektu nicméně vážla na nedostatku rakousko-uherských zajatců ve Francii, a tak je sem bylo třeba dopravit. Dobrovolníci z USA, dva transporty našich legionářů z Ruska, zajatci z Rumunska, Srbska a Itálie se staly kádrem nově organizované československé brigády. Právní rámec pro existenci samostatného československého vojska ve Francii byl dovršen 16. prosince 1917 dekretem prezidenta Poincarého (Emmert 2012: 64), ve kterém Čechoslovákům povoloval výstavbu „autonomního vojska, bojujícího pod vlastním praporem proti Centrálním mocnostem“ (Pichlík 1996: 134). Místem, kde se formovaly československé jednotky, se stalo historické město Cognac. Sem se postupně sjelo 10 000 československých dobrovolníků, kteří vytvořili Československou střeleckou brigádu ve Francii o dvou plucích a zahájili výcvik. Za výcvik, velení a materiální zabezpečení jednotek převzala zodpovědnost francouzská armáda, politicky však čs. vojsko spadalo pod pravomoc ČSNR (Jakl 2013).

E. Beneš ve svých pamětech považuje dekret prezidenta Poincarého za „první důležitý úspěch československé revoluční politiky“ (Beneš 1929: 197). Je ale důležité

zdůraznit, že francouzská vláda neuznávala ČSNR za smluvní stranu. Text dekretu je záměrně formulovaný francouzskými úředníky tak, aby se v něm nevyskytovaly výrazy jako československý stát nebo československá vláda. To svědčí o neochotě spojenců jakkoli se právně zavazovat ve věci Čechoslováků a jejich státu (Kalina 1938: 57). Neupřímnost francouzské politiky si uvědomoval i E. Beneš, který popisuje oficiální politiku Francie jako obojakou: na jedné straně povolila na svém území nábor zajatců a vznik československé armády, na straně druhé by ale ochotně uzavřela separátní mír s Rakouskem-Uherskem, který by pro československý zahraniční odboj znamenal zmaření všech nadějí (Beneš 1929: 358).

2.3 Politika zemí Dohody ve vztahu k československému odboji na počátku roku 1918

Vstup Spojených států do války proti Centrálním mocnostem v dubnu 1917 měl obrovský dopad na rovnováhu sil a na mezinárodní vztahy v budoucích desetiletích. Prezident Woodrow Wilson se vstupem do války obrátil proti tradiční americké politice izolacionismu, která byla reprezentována tzv. Monroeovou doktrínou o nevměšování do evropských záležitostí. Ta vycházela ze situace při vzniku Spojených států amerických a nereflektovala hospodářské, sociální a politické výdobytky 19. století, díky nimž se zmenšily nejenom vzdálenosti mezi kontinenty; svět se stal mnohem propojenějším a nastolení německé hegemonie nad Evropou by se nyní stalo hrozbou i pro americkou bezpečnost (Mearsheimer 2001: 237).

Aby zabránil nutnosti amerického zapojení do konfliktu, Wilson od počátku války vystupoval jako přesvědčený pacifista (Mearsheimer 2001: 254). Mír mezi válčícími státy se pokusil zprostředkovat už koncem roku 1916, kdy vyslal do Evropy svého důvěrníka plukovníka House. Jeho mise se však ve Francii a Anglii setkala se zdvořilým odmítnutím, protože vojenská situace Dohody v tomto roce nebyla příznivá k zahájení mírových jednání. Centrální mocnosti kontrolovaly rozsáhlá území v Rusku, Srbsku, v Belgii a ve Francii, a požadovaly anexi těchto území dobytých vojenskou silou, což pro spojence byly nepřijatelné podmínky (Kalina 1938: 15).

Odpovědí dohodových států na Wilsonovu mírovou nabídku byla nota s válečnými cíli spojenců z 10. ledna 1917. Jako jeden z cílů uvedli spojenečtí politici i osvobození Italů, Slovanů, Rumunů a Čechoslováků z cizího panství. Začlenění

československé otázky do válečných cílů spojenců byl jednak nepochybným diplomatickým úspěchem ČSNR v Paříži, zároveň by se však neměl přeceňovat jeho reálný význam. Okolnosti vyjednávání separátního míru mezi Dohodou a Rakousko-Uherskem v první polovině roku 1917 spíše vyvolávají dojem, že zmínit osvobození Čechoslováků v notě spojenců z 10. ledna bylo obratným tahem francouzské diplomacie jak pohrozit Rakousko-Uhersku rozčleněním říše, aby se snáze dokázalo odpoutat od Německa a uzavřít jednostranný mír s Dohodou (Kalina 1938: 27–29). I podle E. Beneše, který byl v intenzivním kontaktu s francouzskými ministerstvy, mělo „osvobození“ ve spojenecké notě znamenat pouze jistý stupeň autonomie v rámci monarchie, nikoli plnou samostatnost (Beneš 1929: 135).

Postoj prezidenta Wilsona k československým národním požadavkům se až do vystoupení čs. legií proti bolševické vládě v červnu 1918 dá charakterizovat přinejlepším jako rezervovaný. Důkazem pro toto tvrzení je mírové jednání amerického velvyslance ve Vídni Penfielda s rakousko-uherským ministrem zahraničí hrabětem Czerninem v únoru a březnu 1917, při kterém Penfield poskytl jménem prezidenta Wilsona záruky o nezájmu spojenců na rozčlenění habsburské monarchie. Ministr Czernin po dohodě s císařem Karlem však další rozhovory ukončil prohlášením, že „žádná nabídka nemůže přimět Rakousko, aby se odtrhlo od svých spojenců“ (Kalina 1938: 36–37). Příznivý postoj k Rakousko-Uhersku je patrný i v řeči prezidenta Wilsona z 2. dubna 1917, kdy Kongresu navrhl vyhlásit válku Německu jako reakci na neomezenou ponorkovou válku; úpravu vztahů s Rakouskem však odkládá na neurčito (Juza 1998: 79).

Po porážce italské armády u Capporetta v říjnu 1917 vyvinula zoufalá italská vláda tlak na americkou vládu, aby poskytla podporu jak morální, tak i materiální a vojenskou. Na tyto požadavky spojenců se Wilson rozhodl odpovědět vyhlášením války Rakousko-Uhersku. Ve své argumentaci na společné schůzi Kongresu 4. prosince 1917 ale prohlásil, že válka se vede proti pruské rozpínavosti a despocii, nikoli za rozbití Rakousko-Uherska, které se politováníhodnou shodou okolností stalo vazalem Německa. Ke vztahu k slovanským národům v rámci monarchie si Wilson dává cíl vymanit je z nestydatého panství německé vojenské a obchodní autokracie. Je však výlučně vnitřní záležitostí Rakouska, jak bude řešit poválečné uspořádání monarchie (Fenwick 1918: 717).

Prezident Wilson si svoji nejslavnější řeč, pro kterou se později ustálil název „Wilsonových 14 bodů“, připravoval nejméně od listopadu 1917. Reagoval tím tak na výzvu Trockého k účasti na brestlitevské konferenci, kde by se sjednal všeobecný mír „bez anexí a kontribucí“. Těchto 14 bodů znamenalo 14 válečných cílů, za které Spojené Státy bojují. Wilson si přál, aby ve svém projevu deklaroval cíle všech spojenců. Tak by celý svět přesvědčil o síle a jednotě Dohody. Jeho vyslanec plukovník House ale v Evropě nepochodil, francouzská ani britská vláda nebyly ochotny oprostít se od svých partikulárních zájmů a zavázat se k Wilsonově deklaraci (Kennan 1989: 248–250).

Při formulování jednotlivých bodů Wilson vycházel z doporučení „výboru znalců“, což byla polooficiální skupina expertů ustanovená s Wilsonovým svolením plukovníkem Housem. Tento výbor formuloval základní osu prohlášení: hlavním cílem americké politiky je odstranění německého vlivu ve střední Evropě, narušení spojení Vídně a Berlína a federalizace Rakousko-Uherska. Významnou roli v ovlivňování rakousko-uherské monarchie by mohly sehrát vnitřní problémy říše, zejména vzrůstající nacionalismus Čechů a Jihoslovanů (Kennan 1989: 252).

Čechoslováků se přímo dotýkal zejména desátý bod prohlášení, který zní takto: „Národům Rakousko-Uherska, jejichž místo mezi národy si přejeme vidět ochráněno a zajištěno, má být dána nejvolnější příležitost k autonomnímu vývoji“ (Mingst, Snyder 2011: 17).

Wilson tento bod formuloval tak, aby se v otázce Rakousko-Uherska nezavazoval víc, než učinili premiéři Francie a Velké Británie v deklaraci z 10. ledna 1917. Tento projev dle Masaryka nejlépe vystihuje všeobecné přesvědčení týkající se budoucnosti Rakousko-Uherska, které panovalo v amerických a spojeneckých vládních kruzích až do jara 1918 (Masaryk 1925: 355).

Přestože se spojenci neshodli na jednotném vyhlášení válečných cílů, v otázce budoucnosti podunajské monarchie byli jednotní, jak ukazuje výňatek z projevu britského premiéra Lloyda George z 5. ledna 1918: „Ačkoli s prezidentem Wilsonem souhlasíme, že rozbití Rakouska Uherska nepatří mezi naše válečné cíle, pocítujeme, že dokud nebude dána opravdová samospráva těm rakousko-uherským národnostem, které o ni už dávno usilují, je nemožné doufat v odstranění příčin nepokojů, které už dlouho ohrožovaly mír.“ (Kalina 1938: 54).

Z obou projevů je zřejmé, že spojenečtí vůdci stále neměli mezi svými válečnými cíli rozčlenění Rakousko-Uherska, naopak vstřícné formulace jejich projevů byly chápány jako ústupek austrofilům. Tato prohlášení vzešla ze snahy spojenců prostřednictvím tajných mírových jednání uzavřít separátní mír s Rakousko-Uherskem.

3 Vystoupení československých legií v Rusku proti bolševické vládě a jeho důsledky

3.1 Situace v Rusku v první polovině roku 1918

Po opotřebovacích bitvách v roce 1916 u Verdunu a na Sommě přišlo kruté vystřízlivění. Rozhodující vítězství bylo v nedohlednu a lidské a materiální ztráty dosáhly doposud nepředstavitelných hodnot. Německé vrchní velení proto na rok 1917 přesunulo svoji pozornost k Rusku, které se po těžkých porážkách v roce 1916 zmítalo na prahu revoluce. Podpora doposud marginální strany bolševiků se Němcům vyplatila. V létě roku 1917 tak Německo tajně podpořilo převoz vedoucího představitele ruské bolševické strany V. I. Lenina ze švýcarského exilu přes Německo do Ruska a finančně podpořilo bolševickou stranu (Křížek 1997: 20–22). Té se podařilo postupně rozvrátit nejen armádu, ale i státní administrativu a zázemí, a připravit si tak podmínky pro násilné převzetí moci, které se uskutečnilo 7. listopadu 1917.

Po bolševickém převratu a definitivním rozkladu východní fronty nabídla mladá sovětská vláda všem bojujícím stranám „mír bez anexí a kontribucí“. Sověti se tímto krokem snažili působit na veřejné mínění dohodových států, které po třech letech krvavé války vykazovalo výrazně protiválečné postoje. Sověti cílili i na malé národy habsburského soustátí, které měly o svém osudu rozhodnout samy na základě práva na sebeurčení.

Na tuto nabídku však odpověděli jen zástupci Německa a Rakousko-Uherska. Německo si od mírových jednání slibovalo uvolnění vojáků z východní fronty pro velkou jarní ofenzívu, která měla rozhodnout válku na frontě ve Francii. Německo však nemělo zájem na ušlechtilém a spravedlivém míru a s Ruskem jednalo jako s poraženým státem. Polská území, Litva, části Estonska, Ukrajiny a Běloruska měly připadnout Německu (Kvaček 2013: 125). Součástí transferu bylo i vydrancování dobytých území o potraviny a průmyslové produkty pro potřeby válkou zuboženého německého hospodářství. Dalším velmi důležitým bodem byla vzájemná výměna zajatců, jež pro Německo a Rakousko-Uhersko znamenala návrat přibližně 800 000 německých a rakousko-uherských válečných zajatců (Křížek 1997: 52). Ti by po příjezdu do vlasti prošli krátkou rekonvalescencí a po znovuvyzbrojení a docvičení by byli nasazeni na podporu německé ofenzívy na západní frontě.

Po celou zimu 1917 bylo hlavním tématem porad dohodových vojenských a politických špiček obnovení východní fronty. Tak by bylo zamezeno dalšímu přesunu německých vojsk a válečných zajatců z Ruska, ale i hrozbě jejich dalšího postupu do hlubin Ruska a k ložiskům ropy na Kavkaze a v Persii (Kalina 1938: 93). Zatímco v září 1917 bylo na západě soustředěno 147 německých divizí, při zahájení březnové ofenzivy měli němečtí generálové k dispozici už 205 divizí, čímž se poměr sil převážil na stranu Centrálních mocností (Kalina 1938: 108).

Události bolševického převratu nezůstaly bez dopadu na morální stav Československého armádního sboru. V řadových vojínech se mísilo nadšení ze svrnutí carského absolutismu a nastolení „spravedlivého“ řádu s pocity frustrace nad zmatky občanské války a uzavřením příměří s úhlavním nepřítelem Čechoslováků – Německem. T. G. Masaryk si nebezpečí pro československé vojsko uvědomoval a ve svém projevu na zasedání kyjevské Odbočky ČSNR v prosinci 1917 vyjadřoval nutnost zachovat přísnou neutralitu ve vnitropolitických otázkách Ruska a zahájit vyjednávání s francouzskou vojenskou misí o přesunu části vojska a válečných zajatců z Ruska do Francie (Pichlík 1996: 136).

Vzhledem k již uzavřenému příměří, kterým fakticky vystoupilo Rusko z války, projevila francouzská generalita zájem o československý armádní sbor a navrhla E. Benešovi prohlásit čs. vojsko v Rusku za integrální součást československé armády ve Francii (Fic 2008: 21). Masaryk i zasedání Národní rady tento krok dne 22. 1. 1918 odsouhlasily, a tak došlo k začlenění sboru pod francouzské vrchní velení (Juza 1998: 93).

To, že francouzské štáby hodlaly využít československou armádu k obnovení východní fronty, dokazuje plán z ledna 1918, který měl spojit Čechoslováky s rumunskou armádou a obnovit boje s Centrálními mocnostmi v jižním Rusku. Rumunsko podmínilo své setrvání ve válce na straně Dohody neprodlenou vojenskou pomocí. V tomto smyslu vydala Nejvyšší válečná rada spojenců dne 23. prosince 1917 stanovisko, že všechny armády v Rusku, které jsou odhodlané bojovat s Centrálními mocnostmi, mají být podpořeny všemi dostupnými prostředky (Kalina 1938: 90). Francouzský návrh ztroskotal na neústupnosti T. G. Masaryka, který proti názoru francouzského generálního štábu trval na přesunu legií na frontu do Francie (Kalina 1938: 109–110). Podle názoru profesora Kaliny, se kterým se ztotožňuji, odmítnutí „rumunského plánu“ T. G. Masarykem znamenalo znevěrohodnění československého

zahraničního hnutí jako spolehlivého partnera a tím oddálilo i uznání ČSNR spojeneckými vládami (Kalina 1938: 113).

Po ztroskotání plánu na spojení legionářského sboru s rumunskou armádou nabídlo francouzské velení vládě nově vzniklé Ukrajiny k dispozici československé jednotky, aby ji přimělo k ozbrojeným akcím proti Berlínu (Fic 2008: 22). Jelikož Ukrajina vzdorovala bolševickým Rudým gardám a na nepřátelství s Německem neměla žádný zájem, nabídku spojenců odmítla. Naopak 14. února 1918 ukrajinská Centrální komise povolala k boji proti bolševikům německou armádu. Ta neprodleně zahájila postup na východ, kterému málo početné a nedisciplinované rudé gardy už nemohly účinně čelit. Centrální mocnosti tak prakticky bez odporu obsadily Pobaltí, Polsko, Bělorusko a Ukrajinu. Další postup německých jednotek na Kavkaz a na Sibiř se zdál být jen otázkou času.

Až teprve tento postup přesvědčil sovětské představitele o urychleném přijetí německých podmínek. Uzavřením míru 3. března 1918 v Brestu Litevském však bolševici splnili slib veřejnosti z revolučního roku 1917 a uvolnili si ruce pro řešení domácích konfliktů a stabilizaci vlastní moci.

Československý armádní sbor, který v bojích proti Němcům stál podle pokynů francouzské vojenské mise na straně bolševiků (Fic 2008: 23), musel Ukrajinu před německým postupem opustit. Mezi 8. a 13. březnem 1918 svedly jednotky sboru sérii úspěšných obranných bojů s postupujícími německými divizemi o železniční uzel Bachmač, přes který probíhala evakuace sboru na východ, do Ruska (Emmert 2012: 64).

Mezitím probíhalo v Moskvě jednání mezi spojenci, ČSNR a sovětskou vládou. Tajemník Odbočky Národní rady v Rusku J. Klecanda vyjednal 16. března 1918 s Leninem a Stalinem dohodu, která se příliš nelišila od Masarykova záměru z léta 1917. Bolševičtí vůdci se zavázali umožnit a podporovat přesun 1. armádního sboru do Vladivostoku, odkud by po nalodění na spojenecké lodě pokračoval do Francie. V Omsku připravovaný 2. armádní sbor by byl k dispozici bolševikům, aby jim usnadnil budování svých vlastních vojenských jednotek pro obranu před pokračující agresí Německa. Uzavření této dohody otevřelo československým jednotkám cestu do Ruska (Fic 2008: 25).

Postoj Sovětů se změnil v souvislosti se jmenováním L. Trockého vrchním velitelem armády. První akcí Trockého v nové funkci byl rozkaz z 21. března 1918, kterým se na místo Rudých gard zřizovala pravidelná Rudá armáda v plánovaném počtu 500 tisíc mužů. Jádrem této rolnicko-dělnické ozbrojené síly se podle Trockého úvah mělo stát čs. vojsko, které se po odevzdání těžkých zbraní a dělostřelectva v Kursku přesouvalo po stepích středního Ruska na východ. Proto byl jménem Trockého odeslán penzenskému sovětu rozkaz, že ešelonům Čechoslováků má být až do úplného odzbrojení zabráněn přesun dále na východ (Fic 2008: 26).

Odbočka Národní rady vystupovala kategoricky proti sovětskému požadavku úplného odzbrojení. K určitému kompromisu došlo 26. března na nádraží Penze, kdy byl Stalinovým rozkazem umožněn přesun československých vlaků do Vladivostoku za podmínky odevzdání většiny zbraní do rukou společné odzbrojovací komise. Každý ešelon si mohl na svou ochranu ponechat jen 168 pušek, což byla minimální hranice přijatelná pro Čechy (Juza 1998: 174).

Důvěra československého vojska v dodržování dohody ze strany sovětů záhy vzala za své. Ešelonům bylo sice po částečném odzbrojení dovoleno opustit Penzu, následně však byly na různých stanicích od Uralu až po Vladivostok sovětskými orgány zastavovány. Tak se sovětské vládě prakticky bez odporu podařilo rozptýlit československé vojsko po celé magistrále. V této fázi dali bolševičtí vůdci pokyn českým komunistům soustředěným v Moskvě a Penze, aby rozvinuli rozsáhlou agitační kampaň s cílem získat masu legionářů pro službu v Rudé armádě. Velitelé ešelonů nejdříve odmítali agitátorům umožnit návštěvy vlaků. Po zásahu politického vedení legií, které nechtělo vyvolávat další rozmišky s bolševiky, jim ale garantovalo volný a chráněný přístup k jednotkám (Fic 2008: 30). Komunističtí propagandisté se za kombinace podplácení, přemlouvání i zastrašování snažili pohnout vojáky k dezerci nebo k vstupu do svých řad. Legionářské mužstvo a nižší důstojníci, na které urážející a ponižující komunistická agitace byla cílena, žádali po svých velitelích obnovení transportu směr Vladivostok třeba i za použití síly (Fic 2008: 31).

Dalším důvodem, který vedl sovětské představitele k zastavení přesunu československého vojska po magistrále, byl přesun německých a rakousko-uherských válečných zajatců, kteří byli na základě brestlitevského míru repatriováni zpět do Německa a Rakouska-Uherska, a jejichž transporty směřující na západ měly přednost.

Podpisem brestlitevské smlouvy se rovněž bolševici zavázali netrpět na území Ruska žádné spojenecké armády (Křížek 1998: 68).

3.2 Stanovisko mocností Dohody k situaci v Rusku

Vzhledem k mírovým jednáním mezi bolševiky a Centrálními mocnostmi se nedalo příliš počítat s ochotou sovětských orgánů obnovit boje. Přesto však intenzivní, i když neoficiální kontakty v této věci probíhaly i po uzavření míru v Brestu Litevském. Dva dny po jeho podpisu předal Trocký spojeneckým diplomatům nabídku, že za určitých podmínek by sovětské Rusko mohlo odmítnout ratifikovat brestlitevský dokument a zároveň bylo ochotno znovu zahájit vojenské operace proti Centrálním mocnostem. Za obnovení východní fronty a porušení míru s Německem požadoval Trocký od spojenců uznání sovětské vlády nad Ruskem a poskytnutí velkorysé finanční a materiální pomoci (Kalina 1938: 96).

Proti další spolupráci s bolševiky vystoupili především Britové, kteří v této době už pracovali na plánu spojenecké intervence, která by vedla ke svržení nedůvěryhodné sovětské vlády a obnovení protiněmecké fronty ve spojení s protibolševicky naladěnými kozáky a menšími národy ruské říše. Jelikož Britové ani Francouzi nedisponovali dostatečnými vojenskými jednotkami k provedení tak náročné operace, bylo nutné se obrátit na japonskou a americkou vládu s žádostí na spoluúčast v tomto projektu (Kalina 1938: 92).

Japonci, kteří v oslabení Ruska viděli příležitost prosadit své vlastní expanzivní zájmy na Dálném východě (Mearsheimer 2001: 179), na britskou nabídku odpověděli, že jsou ochotni přepravit svá vojska po transsibiřské magistrále do evropského Ruska. Zde by japonské jednotky převzaly hlavní tíhu boje proti Němcům (Kalina 1938: 94). Největším úskalím britského plánu byla jeho závislost na postoji sibiřského obyvatelstva. Pokud by intervence probíhala byť jen v částečně nepřátelském prostředí, britští experti odhadovali, že počet vojáků, střežících životně důležitou magistrálu, by musel dosáhnout minimálně 200 000 mužů. To by vyžadovalo masivní zapojení japonských jednotek v odhadovaném počtu 500 000 vojáků, aby bylo dosaženo kýženého efektu (Fic 2008: 114).

Naproti tomu Američané se stavěli rezolutně proti realizaci britského plánu. V souvislosti s přítomností statisícové japonské armády na Sibiři poukazovali na

antagonismus ruského obyvatelstva k Japoncům, který vycházel z prohrané rusko-japonské války z roku 1905. Výhradní japonská intervence by mohla způsobit sjednocení všech politických táborů v Rusku k odporu proti takovéto expedici a vehnala by Rusko definitivně do řad Centrálních mocností (Kalina 1938: 95).

K Rusku se americký prezident Wilson vyjádřil již 8. ledna 1918 v 6. bodu svého prohlášení o podmínkách světového míru. Pronesl přání, aby si sám ruský národ zvolil, pod jakou vládou chce žít, a aby okupační vojska opustila Rusko. Ačkoli Amerika nemá zájem na tom, aby byla bolševická vláda svržena, nemůže dojít k jejímu uznání ze strany americké vlády, dokud nebude jistota, že bolševickou vládu přijal lid v celé zemi a v tomto režimu chce žít (Mingst, Snyder 2011: 17). V tomto projevu nicméně odmítl nabídku Ruska na přeměnu brestlitevských jednání na všeobecná mírová jednání, poněvadž přemrštěné německé požadavky zdiskreditovaly Centrální mocnosti před světem. (Kennan 1958: 254–256).

Britové ve svých intervenčních plánech uvažovali i o zapojení československých dobrovolníků. Francouzské vojenské velení se po urgenci ze strany Britů rozhodlo navrhnout sovětské vládě rozdělení sboru tak, aby vojsko, které bylo rozptýleno na Sibiři na východ od Omska, pokračovalo podle původního plánu na Dálný východ, kde by se nalodilo a pokračovalo v cestě na francouzskou frontu. Ta část vojska, rozmístěná na západ od Omska, by byla odkloněna k severním přístavům Murmansk a Archangelsk. V těchto přístavech, nyní nebezpečně dostupných pro německé jednotky postupující z Finska, bylo shromážděno velké množství válečného materiálu, který Dohoda dodávala carské a později Prozatímní vládě. Československé jednotky by zde podle plánu spojenců dočasně převzaly ostrahu těchto skladů (Kalina 1938: 190). Jako důvod k zadržení Československého armádního sboru v Rusku spojenci uváděly nedostatek přepravních kapacit, jelikož veškeré dostupné transportní lodě byly využívány k přesunu americké armády na francouzské bojiště (Pichlík 1996: 115). Definitní rozhodnutí o realizaci archangelského projektu padlo na zasedání Nejvyšší válečné rady spojenců 2. května 1918. Odpovědnost za obstarání lodí k přepravě jednotek z Vladivostoku na sebe přebrala britská vláda (Kalina 1938: 197).

Tento příklad znázorňuje skutečnou politiku spojenců k ČSNR: navenek se francouzská vláda ztotožňovala s požadavkem Národní rady o neprodleném přesunu do Francie, ve skutečnosti však už od bolševického převratu rozvíjela s Brity plány na

intervenci do Ruska, kde by vedle japonské armády bylo využito i československých jednotek.

Ačkoli Lenin a Trocký s „archangelským projektem“ naoko souhlasili, snažili se jej ale podkopávat tak, aby došlo k naplnění jejich záměrů: zadržení a rozpuštění legionářského sboru v Rusku. Na základě instrukcí z Moskvy vydaly jednotlivé místní sověty nařízení o vydání i oněch zbylých 168 pušek, které byly každému legionářskému vlaku garantovány penzenskou dohodou. K vymožení svých požadavků také rozmísťovaly jednotky rudých gard do blízkosti ešelonů, dále omezily přísun potravin a jiných komodit, čímž měly donutit Čechoslováky k poslušnosti (Fic 2008: 31–32).

V řadách československého vojska vzrůstala nespokojenost s politickým vedením Odbočky ČSNR v Rusku, která ve strachu před eskalací konfliktu s bolševiky neustále přistupovala na jejich požadavky ohledně odzbrojování legií. Situace se vyhrotila na začátku května 1918, kdy prosákla informace o plánovaném rozdělení čs. sboru. Jelikož dohoda mezi spojenci a Sověty o provedení „archangelského projektu“ byla kvůli obavám z reakce Německa utajena, legionáři rezolutně odmítly tento plán jako další intriku bolševiků směřující k rozbití československého vojska a požadovaly předčasné svolání sjezdu československého vojska, který by rozhodl o obnovení přesunu na východ třeba i proti vůli sovětské vlády (Křížek 1997: 82). Předsjezdové porady tak byly svolány na 20. květen do Čeljabinska (Juza 1998: 180).

Na jaře 1918 se československý sbor v Rusku dostal do ohniska pozorností tří mocností, které se ho snažily získat k provedení svých vlastních plánů. Sovětská vláda usilovala o zadržení sboru a získání vojáků pro svoji Rudou armádu. Britové, kteří se obávali možného spojení bolševiků s Němci, zamýšleli Čechoslováky využít k realizaci svých plánů na obsazení přístavů v severním Rusku. Francouzi, kteří formálně vystupovali ve shodě s politikou Československé národní rady, se drželi plánu na převezení sboru na francouzskou frontu; nejraději by ale využili československé oddíly k obnovení protiněmecké fronty v Rusku.

3.3 Vojenské vystoupení čs. legií a ovládnutí Transsibiřské magistrály

K prvnímu konfliktu mezi Čechy a bolševiky došlo dne 14. května 1918 v Čeljabinsku. Předmět vyhozený z transportu s maďarskými zajatci, kteří se přesouvali na západ k repatriaci, usmrtil jednoho z československých vojáků, jejichž vlak byl odstaven na vedlejší koleji. Rozzuření Čechoslováci vlak zajatců zastavili a viníka na místě potrestali. To však nešlo pozornosti místního sovětu, který dal zatknout 10 československých vojáků a jejich důstojníka (Pichlík 1996: 174). Čechoslováci se rozhodli své zadržené kamarády z věznice osvobodit, a tak 17. května téměř holýma rukama obsadili zbrojnici, městský sovět a věznici. Jakmile Čechoslováci dosáhli osvobození svých spolubojovníků, stáhli se zpátky na nádraží a vrátili i ukořistěné zbraně (Křížek 1998: 82).

Dohodová aktivita v severních přístavech neunikla pozornosti německého ministerstva zahraničí, které požadovalo, aby sovětská vláda zakročila proti pronikání spojenců do Ruska. Jako vstřícný krok sovětské vládě zastavily německé divize další postup do Ruska a dokonce se zavázali podpořit bolševiky penězi a materiálem. Záminka v podobě čeljabinského incidentu posloužila Trockému, aby skoncoval s československým sborem, který se stal prakticky přes noc jako součást armád Dohody sovětům nepohodlný (Křížek 1997: 80). Nejdříve dal Trocký 20. května rozkaz k zatknutí delegace Odbočky ČSNR a den na to přinutil dva její vedoucí členy, dr. Prokopa Maxu a Bohumila Čermáka, aby z vazby podepsali jím připravené telegramy vyzývající československé jednotky, aby složily zbraně a odevzdaly se „pod ochranu“ sovětských úřadů (Fic 2008: 32).

Vojsko odmítlo tento rozkaz uposlechnout, neboť byl evidentně vydaný pod nátlakem. Na místo toho sjezdoví delegáti přijali 23. května 1918 v Čeljabinsku usnesení k zastavení dalšího vydávání zbraní. Dále bylo sesazeno nejvyšší vojenské a politické vedení Odbočky ČSNR, které přivedlo vojsko do kritické situace. Na jeho místo byl zvolen jedenáctičlenný výkonný výbor, který měl použít všech dostupných prostředků k obnově přesunu do Vladivostoku (Fic 2008: 34). Sjezd kategoricky odmítl plán spojenců, aby se část vojska vydala na cestu do severních přístavů. Velením vojenských operací bylo pověřeno tříčlenné kolegium. Jedním z nejradiálnějších delegátů byl velitel 3. pluku kapitán Radola Gajda, který navrhoval pokračovat v cestě

na východ „vlastním pořádkem“ i za cenu konfliktu s bolševiky (Kalina 1938: 216). Usnesení sjezdu bylo telegrafováno Trockému a Leninovi do Moskvy, spojeneckým vojenským misím do Vologdy a všem místním sovětům na trase Volha – Vladivostok.

Když se Trocký dozvěděl o sjezdovém usnesení, jen ho to utvrdilo v přesvědčení, že československý sbor představuje hrozbu, se kterou musí být jednou provždy zúčtováno. Formuloval rozkaz předaný 23. května 1918 všem místním sovětům na magistrále, ve kterém rozkázal násilím zadržet, odzbrojit a rozformovat čs. jednotky, dobrovolníky převzít do Rudé armády a z ostatních vytvořit pracovní oddíly. Dne 25. května pak odeslal všem sovětům na trati ještě další telegram, ve kterém nařizoval okamžité odzbrojení čs. vojska. Každý legionář přistižený se zbraní měl být podle tohoto rozkazu bez prodlení zastřelen (Kennan 1958: 151-152).

K prvnímu ozbrojenému střetu došlo ještě ten den, tj. 25. května na stanici Marianovka západně od Omsku, kde rudé gardy ze zálohy zaútočili na vlak legionářů. Tuto událost společně se zachyceným telegramem Trockého chápali legionáři jako faktické vyhlášení války ze strany bolševiků. Následující den pak na rozkaz svých velitelů přešli do protiútoků a boje se rozhořely po celé délce magistrály od Penzy až po Irkutsk (Kennan 1958: 153).

Československý sbor byl v okamžiku vypuknutí nepřátelství s bolševiky roztažen po celé délce Transsibiřské magistrály, roztržený do šesti navzájem izolovaných skupin: Penzenské, Čeljabinské, Novonikolajevské, Mariinské, Nižněudinské a Vladivostocké, z nichž pouze Penzenskou skupinu pod velením poručíka Čečka tvořily dosud neodzbrojené čs. jednotky (Juza 1998: 193).

Vojáci jednotlivých skupin se ubránili pokusům bolševiků o zničení svých jednotek, obsadili železniční stanice, ve kterých stály jejich transporty, ozbrojili se v dobytých skladech a začali se probíjet ke spojení s ostatními skupinami. Už 1. června 1918 se spojily Mariinská a Novonikolajevská skupina a vytvořili skupinu Sibiřskou. Spojením jednotek se zvýšily operační schopnosti Čechoslováků a 9. června došlo nedaleko stanice Tatarská ke spojení se skupinou Čeljabinskou. Dne 20. června 1918 byla z bolševického obklíčení vyproštěna skupina Novonikolajevská, jejíž jednotky pak postupovaly dále na východ, k Bajkalskému jezeru, směrem ke skupině Vladivostocké (Juza 1998: 184–187).

Ještě těžší úkol měla Čečkova skupina, tvořící zadní voj celého sboru. Přibližně 8000 Čechoslováků této skupiny dobylo 29. května 1918 urputně bráněnou Penzu a po získání cenného materiálu ve zdejších skladech se vlaky vydaly na cestu k strategicky významnému Alexandrovskému mostu přes Volhu, který československý předvoj obsadil 30. května. Dalším cílem postupu byla Samara, k jejímuž obsazení došlo 8. června po vítězné bitvě u Lipjag. Po tuhých bojích navázala Penzenská skupina 6. července na stanici Miňjary dotyk s Čeljabinskou skupinou (Pichlík, 1996: 178–180).

Zatímco na Magistrále východně od Vladivostoku docházelo k zuřivým bojům legionářů s bolševiky, nejsilnější Vladivostocká skupina, která čítala přes 14 000 Čechoslováků, zachovávala po celý červen ve shodě s nařízením T. G. Masaryka a sjezdem odvolané Odbočky ČSNR neutralitu. Až na vybídnutí Britů obsadily československé jednotky 28. června sklady se spojeneckým materiálem, které do té doby využívali bolševici k vystrojování svých jednotek do bojů s Čechoslováky kolem Irkutska (Kalina 1938: 261). Československé jednotky ve Vladivostoku se dále rozhodly podpořit operace kapitána Gajdy v okolí Irkutsku i proti vůli členů Odbočky, kteří v souladu s Masarykovými instrukcemi trvali na pokračování politiky nečinnosti (Kalina 1938: 275). Tento měsíc nečinnosti podle názoru R. Gajdy zachránil bolševickou vládu před pádem, poněvadž v letních měsících roku 1918 byli bolševici vojensky nejslabší, a radikální čeští velitelé mohli ohrozit samotné centrum sovětské moci v Moskvě (Gajda 2008: 108–109).

Od poloviny července probíhaly v okolí jezera Bajkal těžké boje čs. legií se silami německých a maďarských zajatců v bolševických službách, které chtěly zničením tunelů zastavit další postup Čechoslováků na východ a spojení skupiny Gajdy se skupinou Vladivostockou. Nepřátelské jednotky však naše legionáře nedokázaly zastavit a 31. srpna 1918 se ve stanici Olovjannaja poslední skupiny spojily (Pichlík 1996: 182). Ozbrojené střetnutí tak po třech měsících bojů vyústilo v ovládnutí tisíců kilometrů sibiřské magistrály od Volhy po Tichý oceán vojáky Čs. sboru. Nehledě na územní a materiální zisky bylo ale hlavním úspěchem Čechoslováků zablokování 500 000 až 1 000 000 rakouských, maďarských a německých zajatců v zajateckých táborech na Sibiři a v Kazachstánu.

3.4 Zapojení československých jednotek do občanské války

Československým dobrovolníkům se ve spolupráci s ruskými protibolševickými silami podařilo v průběhu léta roku 1918 ovládnout celý prostor od Volhy až po Vladivostok. Zpočátku si kladli jediný cíl: spojit se a probít si volnou cestu do Vladivostoku. I proto bylo dobyté území na západ od Volhy opuštěno a operace směřovaly k uvolnění a k zprůjezdnění magistrály. Ruských vnitřních poměrů se vystoupení nedotýkalo, omezovalo se pouze na odstranění moci sovětů. Ruské demokratické živly svržení bolševiků uvítaly a na Čechoslováky se nahlíželo jako na osvoboditele. Nově zformované demokratické vlády se snažily napravit osudové následky germanofilského režimu bolševiků a vrátit Rusko do řad Dohody, ale k tomuto účelu byly zatím příliš slabé. Z tohoto důvodu žádaly pomoc od Čechoslováků, kteří představovali v daný moment aktéra s nejsilnější a nejdisciplinovanější vojenskou silou na Sibíři (Orián 2013: 33).

Poprvé se u našich velitelů objevil jiný názor již po obsazení Samary, kdy velitel jednotek poručík Čeček v rozhovoru s americkým konzulem G. W. Williamsem vyjádřil ochotu Čechoslováků otevřít frontu v Povolží a udržet ji do příchodu spojenců (Kalina 1938: 201). Pod vlivem prvotních úspěchů po spojení vojsk u Miňjar a po konzultaci s francouzskými přidělenci, kteří obdrželi nové instrukce z Paříže⁴, rozhodli vojenští velitelé legií 7. července 1918 o využití sboru jako předvoje spojeneckých sil s úkolem zaujmout pozice na řece Volze a obnovit zde „protiněmeckou frontu“ (Pichlík 1996: 181). Pojem „protiněmecká fronta“ se zde vyskytuje kvůli faktu, že v důsledku bojů na magistrále došlo k zastavení přesunu rakousko-německých zajatců ze zajateckých táborů na Sibíři a v Kazachstánu. Ti pak na základě instrukcí německého velvyslanectví masově vstupovali do řad bolševických gard a účastnili se bojů proti Čechoslovákům (Křížek 1998: 80). Jiné skupiny válečných zajatců, v tomto případě pod velením vlastních důstojníků, zase vedly válku proti Čechoslovákům a spojencům na vlastní pěst (Fic 2008: 271).

Na osvobozeném území vznikly demokratické vlády v Omsku a v Samaře a další na autonomních územích; v létě 1918 fungovalo na území předválečného Ruska celkem 24 na sobě nezávislých orgánů politické autority (Kennan 1958: 416). Jednotlivé vlády

---

⁴ Viz. Instrukce francouzské vlády diplomatickým zástupcům v Rusku ze dne 20. 8. 1918, o které pojednávám v kapitole 4.1.

nebyly schopny spolu vycházet a více energie věnovaly vzájemným půtkám než konsolidaci poměrů. Zástupci Odbočky ČSNR se snažili dosáhnout vytvoření všeruské vlády, ale to se podařilo až v září 1918. (Orían 2013: 34)

Zenitem československých úspěchů v Povolží bylo dobytí města Kazaně, ve kterém bylo zajištěno ohromné množství válečné kořisti, včetně ruského státního pokladu. Sovětské Rusko nejprve zasáhla panika, ale poté s vědomím blahosklonné německé neutrality na západě, vrhlo všechny své síly proti jednotkám ruské Lidové armády a československé 1. divize. Spojenecké jednotky osamoceně bojující československé síly v dostatečném počtu nedoplnily, a tak Kazaň padla 10. září 1918. Povolžská fronta se pod tlakem bolševických armád postupně hroutila, proto počátkem října 1918 Čechoslováci a Rusové KOMUČe⁵ evakovali Samaru a ustoupili na Ural (Jakl 2013).

---

⁵ Zkratka pro Výbor členů Ústavodárného shromáždění, který byl ustanoven v Samaře bezprostředně po jejím dobytí Čechoslováky 8. června 1918. Jednalo se o prozatímní vládu zastupující levicové strany, zejména esery. Jejím programem bylo zachování „výdobytků“ revoluce, ovšem za podmínek odstranění bolševiků a zrušení brestlitevské smlouvy (Panuš 2009).

4 Analýza strategických důsledků vystoupení na politiku Dohodových mocností

4.1 Možnosti využití Čs. armádního sboru v Rusku v létě 1918

Jedním z mýtů, které zapustily své kořeny především v marxisticko-leninské historiografii, je přesvědčení, že ozbrojené vystoupení legionářů proti bolševikům se stalo na pokyn dohodových vlád, které si tak připravovaly půdu pro budoucí intervenci (Kennan 1958: 153). To je dle mého názoru zcela pomýlená interpretace, kterou lze jednoduše vyvrátit.

Zaprvé: politické vedení československého vojska představované zejména osobami E. Beneše v Paříži a T. G. Masaryka, který v březnu 1918 opustil Rusko a cestoval přes Japonsko do Ameriky, se až do konce června 1918 drželo svého původního cíle: zachovat neutralitu československého vojska v Rusku a vymoci na spojencích jeho přesun do Francie (Kalina 1938: 205). Podle E. Beneše, od května do července 1918 neexistovalo přímé spojení s československými jednotkami v Rusku a představitelé Národní rady byli odkázáni na informace od spojenců, kteří měli v Rusku své diplomatické a vojenské mise. (Beneš 1929: 184–185).

Zadruhé: na postoji vojenských a diplomatických reprezentantů spojenců v Rusku je patrné, že se v prvních dnech po vypuknutí bojů usilovně snažili vyřešit spor mezi Čechoslováky a bolševiky smírem. Už při poradách v Čeljabinsku varoval styčný důstojník francouzské vojenské mise u Československého armádního sboru major Guinet před sesazením vedení Odbočky ČSNR a odmítnutí cesty do severních přístavů (Kennan 1958: 155). Požadoval, aby se legie podrobily rozkazu Trockého a odevzdaly všechny zbraně bolševikům. Jen tak bude možné zaručit bezpečnost československého vojska. Členové Prozatímního výkonného výboru se Guinetovým hrozbám bránili stejnou mincí: označili ho za bolševického agenta a vyslali svého posla do Vologdy, aby přesvědčil francouzského velvyslance o oprávněných důvodech sjezdové rezoluce (Fic 2008: 44).

Jednání majora Guineta bylo v souladu s tehdejšími postoji spojenecké reprezentace v Rusku, která se do jisté míry nechala ošálit Trockého argumentací o nutnosti odzbrojení československých jednotek. Spojenečtí diplomaté soustředění v Moskvě a Vologdě byli až do konce května přesvědčeni, že odpovědnost za šarvátky

nese československá strana, která musí být v souladu s požadavky Trockého donucena k poslušnosti, jinak nebude možné uskutečnit plánovaný přesun do severních přístavů (Fic 2008: 49-50).

Přestože spojenečtí představitelé v Rusku v otázce Čechoslováků stáli na straně bolševiků, po celý květen bombardovali své vlády s memorandy vybízejícími k neprodlené intervenci i bez souhlasu sovětské vlády (Fic 2008: 66). Neušlo jim totiž, že bolševici k intervenci souhlas nedají, poněvadž by to ohrozilo jejich vztahy s Německem, které se po nástupu vyslance hraběte Mirbacha v Moskvě a zastavení německého postupu do nitra Ruska velmi zlepšily (Křížek 1997: 77). Zatím ale pro intervenci nebylo počítáno s účastí Čechoslováků, ti se podle již zmíněného rozkazu Nejvyšší spojenecké rady z 2. května 1918 měli přepravit archangelskou cestou neprodleně do Francie, neboť v tomto měsíci právě vrcholila německá jarní ofenzíva na západní frontě (Fic 2008: 67–68).

Jako první si možnost setrvání československého vojska v Rusku uvědomil americký velvyslanec Francis, který 3. června telegrafoval do Washingtonu, že by podle jeho názoru k odzbrojení Čechoslováků dojít nemělo, poněvadž bolševická vláda tak činí pravděpodobně na nátlak Německa (Fic 2008: 77). Ve stejném smyslu informoval svoji vládu i francouzský velvyslanec Noulens (Kennan 1958: 156).

O důležitosti Čechoslováků, kteří mají plné sympatie a důvěru sibiřského obyvatelstva, jako katalyzátoru a tmelícího prvku veškerých demokratizačních procesů, přicházely do spojeneckých metropolí v průběhu června desítky zpráv. Americký velvyslanec v Číně Paul Reinsch odeslal 13. června 1918 zprávu o všeobecném názoru spojeneckých reprezentantů, kteří by odsunutí československých vojsk ze Sibíře považovali za velkou chybu vzhledem k jejich odhodlání angažovat se ve věci spojenců. Podle Reinsche „kdyby Čechoslováci nebyli na Sibíři, stálo by za to je tam i zdaleka přivést.“ (Kennan 1958: 388)

Na Wilsonovo uvažování zapůsobil telegram amerického konzula ve Vladivostku J. K. Caldwell z 25. června, který navrhoval použít československý sbor jako jádro, kolem kterého by se utvořila nová sibiřská armáda. Do jejího zformování by těžiště vojenských operací zůstalo na československém sboru, který už prokázal své schopnosti, a na posílách vyslaných dohodovými mocnostmi. (Richard 2013: 53).

Do značné míry zmatečné a protikladné zprávy přicházející od spojeneckých zástupců v Rusku o bojích Čechoslováků s bolševiky vyvolaly zvědavost dohodových politiků, kteří si uvědomovali jejich možný přínos k plánované intervenci. Nějakou dobu však trvalo, než si vrcholní spojenečtí představitelé uvědomili význam československo-bolševických bojů a odvodili z nich odpovídající důsledky. Rezoluce spojenecké Nejvyšší válečné rady z 3. června se stále držela „archangelského projektu“; jelikož Britové za celý měsíc od rezoluce z 2. května v zajištění lodí pro transport Čechoslováků vůbec nepokročili, mělo být za účelem přepravy Čechoslováků shromážděných ve Vladivostoku dotázáno Japonsko, které mělo jako jediné dostatek lodí k provedení akce. V textu rezoluce se prosadila vůle francouzského premiéra Clemenceau, který ve svém úmyslu neprodleně přepravit Čechoslováky do Francie postupoval i proti názorům svého generálního štábu a ministerstva zahraničí (Kalina 1938: 197).

Lord Milner, britský ministr války, jako první ze spojeneckých státníků přišel s názorem, že československé jednotky zatažené do bojů s bolševiky nelze převézt do severních přístavů (Fic 2008: 98). Do spojeneckých metropolí začaly totiž v polovině června docházet zprávy, že velitelé legií projeví zájem podílet se na obnovení protiněmecké fronty v Rusku (Kalina 1938: 201). Svůj postoj změnila konečně i francouzská vláda, která poslala 20. června své vojenské misi v Rusku nové instrukce: dočasný zdržení československých vojsk má být využito: a) k rozšíření středisek odporu, k čemuž má být využito protibolševických elementů v sibiřském obyvatelstvu; b) k úplnému ovládnutí transsibiřské magistrály; a nakonec za c) k připravení půdy pro spojeneckou intervenci (Fic 2008: 101).

4.2 Změna cílů Dohody

Změna v politice spojenců je nejlépe patrná v rezoluci Nejvyšší válečné rady z 2. července, kdy se probíralo mj. i provedení evakuace Paříže (Kennan 1958: 384). Text vypracovaný britským ministerstvem války shrnoval nejnovější vývoj v Rusku takto: a) vojenské akce československého sboru ukázaly, že obnovení východní fronty je i s malými silami prakticky proveditelné; b) sovětská vláda inklinující k Německu byla na Sibíři smetena; c) expedice je pro úspěšný výsledek války naprosto klíčová. V dalších bodech rezoluce se hovoří mj. o jedinečné možnosti využít obsazení

magistrály Čechoslováky k převezení spojeneckého (japonského) vojska za Ural. Text zmiňuje i nová demokratická a liberální hnutí na Sibíři, která naléhavě žádají spojenecké diplomaty, aby co nejdříve přistoupili k intervenci (Fic 2008: 118 - 120). Japonská vláda už se svojí účastí souhlasila s podmínkou, že ji budou schvalovat a podporovat Spojené státy americké.

Aby zvýraznili své argumenty, francouzští a britští státníci vyzvali generalissima spojeneckých vojsk maršála Foche, aby se vyjádřil k intervenčnímu projektu. V telegramu, který do Washingtonu dorazil 27. června, Foch zdůrazňuje klíčový význam intervence pro konečné vítězství v Evropě (Kennan 1958: 391).

V kapitole 3. 3. jsem zmínil neochotu amerických představitelů podílet se na britském plánu, který počítal s obsazením životně důležité magistrály japonským expedičním vojskem. Bleskové a nečekané obsazení magistrály československými jednotkami vnučko prezidentu Wilsonovi myšlenku využít Čechoslováky k vlastnímu plánu, ve kterém by účast japonských vojsk byla omezena (Richard 2013: 54).

Na Wilsona mezitím směřovaly tlaky od spojenců, opozice v kongresu, médií i amerických diplomatů, aby se jasně vyjádřil, jaká bude politika USA v Rusku v souvislosti s intervencí (Kennan 1958: 382). Podle teorie R. Maddoxe se Wilson rozhodl pro sibiřskou intervenci proto, aby podpořil Čechoslováky v jejich úsilí svrhnout bolševiky a obnovit demokratické Rusko přátelsky naladěné k Dohodě (Richard 2013: 49). Domníval se, že to mohou provést nejlépe samotní Rusové, nikoliv cizinci (Richard 2013: 49). Proto také na tajné poradě amerických představitelů ve Washingtonu 6. července 1918 reagoval Wilson na výzvu spojenecké rezoluce z 2. července ve smyslu, že intervence k vybudování východní fronty na Urale, organizovaná po železnici je neproveditelná, pokud by zde došlo k nasazení velkého počtu japonských vojáků (Kennan 1958: 396).

Podle Wilsonova *aide-memoire* ze 17. července, ve kterém o zásadách své ruské politiky informoval spojenecké ambasády, vojenská akce v Rusku je přípustná „jen kvůli pomoci Čechoslovákům konsolidovat jejich jednotky, kvůli umožnění spolupráce s jejich slovanskými příbuznými a podpoře snah o samosprávu nebo sebeobranu sibiřského obyvatelstva“ (Richard 2013: 56). Vylodění ve Vladivostoku se mělo účastnit celkem 14 000 vojáků – po sedmi tisících Japonců a Američanů. Tento počet byl Wilsonem stanoven, protože byl ekvivalentní se stavem československé

Vladivostocké skupiny. Americko-japonské jednotky se měly podílet na ostraze strategických objektů v oblasti, zabezpečení Amursko-bajkalské železnice a na podpoře Čechoslováků v boji s německými zajatci v oblasti Irkutska (Fic 2008: 172).

Japonská vláda vydala 2. srpna deklaraci o tom, že její vojska v souladu se spojeneckými dohodami přicházejí na pomoc čs. vojsku a vylodila svůj kontingent v Rusku. (Juza 1998: 94). Oproti Wilsonovu plánu však japonská vláda rozhodla o okamžitém vyslání 12 tisíc mužů, avšak se zlověstným dodatkem, že v případě nutnosti si Japonsko vyhrazuje právo poslat na Sibiř další vojáky (Richard 2013: 78). Když Japonci v říjnu 1918 odmítli požadavek, aby posílili československé jednotky v Povolží, bylo jasné, že Japonci sledují na Sibiři jen své vlastní zájmy. V listopadu 1918 sám japonský ministr zahraničí vyčíslil velikost japonského kontingentu, rozmístěného na ruském Dálném východě a v severním Mandžusku, na 72 000 mužů (Richard 2013: 79-80).

Na Sibiř byly vyslány i malé kontingenty britských francouzských a italských jednotek. Jejich účast se však vzhledem k jejich počtu omezovala na strážní a pořádkové úkoly a frontových bojů se prakticky neúčastnily.

4.3 Oficiální uznání ČSNR a vznik ČSR

Československá národní rada byla ustanovena v Paříži v únoru 1916 jako nejvyšší ústřední orgán zahraničního odboje s ambicí být vládou v té době ještě neexistujícího státu, ale zatím bez uznání dohodových mocností a bez reálných kompetencí. Náplní praktické činnosti se tak stalo intenzivní propagační, agitační a diplomatické působení ve věci ustanovení samostatného státu a podřízení a rozšíření čs. zahraničního vojska. V počátcích existence ČSNR však neměla téměř žádný vliv na vedení či organizování našich dobrovolnických jednotek, které do té doby vznikaly živelně, na základě aktivity krajanských sdružení a vlastenců, kteří se v době války zdržovali mimo území Rakousko-Uherska, nebo byli zajati či přeběhli z rakousko-uherské armády. Důležitým mezníkem bylo uznání svrchovanosti Národní rady a vůdčí role T. G. Masaryka představiteli různých, především krajanských skupin zahraničního odboje v srpnu 1916 Kyjevským zápisem. Definitivní vůdčí roli v našem odboji v Rusku však získala ČSNR až v květnu 1917 na 3. sjezdu Svazu čs. spolků na Rusi, kdy její svrchovanost uznali zástupci čs. vojáků a zajatců.

Vlády států Dohody sice s představiteli Národní rady od poloviny roku 1917 jednaly, ale v žádných dokumentech se nikterak právně nezavazovaly ve věci Čechoslováků a jejich boje za samostatný stát. Výjimku tvořil přístup vlády Itálie, která 21. dubna 1918 podepsala s ČSNR smlouvu o vytvoření politicky a právně samostatné čs. armády v Itálii. Došlo tak k uznání vlády a armády neexistujícího státu. Itálie se tím ale snažila narušit jednotnou dohodovou frontu ve věci separátního míru s Rakousko-Uherskem, který ohrožoval její zájmy (Juza 1998: 91).

Jako první ze spojeneckých velmocí nabídla uznání Československé národní radě vláda Jeho Veličenstva v dopise ministra zahraničí Balfoura z 3. června. Za jistou formu uznání žádala pomoc legionářského vojska při realizaci intervenčního záměru v Rusku (Kalina 1938: 243).

V souvislosti s vojenskými úspěchy legií se československá otázka dostala do popředí zájmu prezidenta Wilsona. O tom svědčí pozvání T. G. Masaryka na audienci k prezidentovi 19. června, tj. až šest týdnů poté, co dorazil do USA (Masaryk 1925: 373). Příčiny Masarykova čekání na audienci byly podle mého názoru dvě:

Zprv: v memorandu americkému ministerstvu zahraničí, které bylo posláno z Tokia 13. dubna 1918, Masaryk doporučuje spojencům uznat bolševickou vládu a podporovat ji ve výstavbě armády, čímž se opozdil za vývojem událostí o více než měsíc (Kalina 1938: 128). O neinformovanosti Masaryka, co se týče spojeneckých záměrů v Rusku, svědčí také jeho kategorické trvání na přesunu československých vojsk z Vladivostoku do Francie i po zahájení bojů s bolševiky, zatímco Nejvyšší rada spojenců právě projednávala plán na zapojení Čechoslováků do operací v Murmanskú a Archangelsku. Další nešťastné prohlášení vydal T. G. Masaryk na schůzce s ministrem zahraničí USA Lansingem, který Masaryka pozval 3. června, tedy až po obdržení prvních nejasných zpráv o bojovém vystoupení legionářů. Debata se přirozeně točila okolo československé armády v Rusku a otázkách její dopravy do Evropy. Masaryk zdůraznil neutralitu Čechoslováků ve vnitřních konfliktech Ruska a prohlásil, že jakákoli vojenská intervence by uškodila jak zájmům spojenců, tak Čechoslováků, neboť by v jejím důsledku nepochybně došlo k přimknutí Ruska k Německu (Kalina 1938: 182).

Zadruhé: nedošlo k dřívějšímu přijetí Masaryka proto, aby oficiální audience hlavního představitele československého odboje nebyla vykládána rakousko-uherskými politiky jako určitý stupeň uznání Národní Rady a jejího programu.

Prezident Wilson přijal T. G. Masaryka ne jako experta na ruské záležitosti, neboť o jeho názorech byl informován už ministrem Lansingem, ale jako politického představitele a „vůdce“ legií. Asi 45minutový rozhovor se točil zejména okolo spojeneckého zásahu v Rusku a možnosti použití československého vojska k této akci, i když Masaryk rovněž na úvod představil cíle československého hnutí a postoje Národní rady k budoucnosti Rakousko-Uherska. Vyslovil žádost, aby Amerika poskytla nebo jinak obstarala lodě k převozu čs. legií z Vladivostoku. K tomuto bodu se Wilson vyjádřil překvapivě jasně ve smyslu, že Amerika nemůže postrádat žádné lodě, neboť všechny dostupné prostředky jsou využívány k transportu americké armády do Evropy. Wilson dále vyložil svůj plán hospodářské pomoci Rusku, se kterým Masaryk vyjádřil souhlas (Kalina 1938: 257–260).

Negativní postoj Masaryka k zapojení Čechoslováků do bojů proti bolševikům ohrožovalo uznání Československé národní rady spojenci, které už bylo v červnu 1918 na spadnutí. Naštěstí ale na zahraniční politiku Čechoslováků měly v té době větší vliv vojenské akce legionářských velitelů Čečka, Gajdy a dalších.

Až když 25. června předložil ministr Lansing Wilsonovi k podpisu dvě memoranda, první o plánu rozčlenění podunajské monarchie; druhé o uznání Československé národní rady vládou USA, T. G. Masaryk poprvé neurčitě vyslovil souhlas s použitím československého vojska při zákroku spojenců na Sibiři (Kalina 1938: 274–276). Již 27. června schválil Wilson memorandum o rozčlenění Rakouska-Uherska. Následující den vydalo americké ministerstvo zahraničí deklaraci, podle které musí být všechny větve slovanské rasy úplně osvobozeny od útlaku Německa a Rakousko-Uherska. Podle Masaryka byl toto „první veliký úspěch v Americe, jejíž oficiální kruhy náš problém uváděl do značných rozpaků, protože naše situace byla bez precedentů“ (Masaryk 1925: 368).

Když ve Francii odcházel 21. čs. střelecký pluk z tábora Darney na frontu, francouzský ministr zahraničí Stephen Pichon v předvečer slavnostní přísahy 30. června 1918 slavnostně deklaroval, že Francie uznává Čs. národní radu za základ příští československé vlády a právo československého národa na nezávislost (Juza 1998: 94).

Jeho britský protějšek oznámil 9. srpna, že Velká Británie považuje Čechoslováky za spojenecký národ a uznává čs. armádu za jednotné spojenecké vojsko proti Německu a Rakousko-Uhersku a uznává ČSNR „jakožto nejvyšší orgán československých národních zájmů“ a představitelku budoucí československé vlády (Masaryk 1925: 336).

K oběma velmocem se 3. září 1918 konečně připojily deklarací vlády i Spojené státy americké a uznaly ČSNR za spojeneckou vládu ve válečném stavu s Německem a Rakousko-Uherskem. Dále prohlášení uznává pravomoc Národní rady řídit vojenské a politické záležitosti československého národa (Juza 1998: 95). Ačkoli americké prohlášení přišlo nejpozději, zašlo nejdále, protože uznalo Národní radu za vládu československého státu *de facto*, zatímco deklarace britská a francouzská přiznávala ČSNR jen provizorní uznání. Dne 9. září se k deklaraci USA připojilo Japonsko, které ve stejném rozsahu uznalo ČSNR jako vládu *de facto* (Masaryk 1925: 368).

Dne 26. září 1918 se Československá národní rada v Paříži transformovala na Prozatímní vládu, budoucí vládu nezávislého československého státu, která byla následně uznána všemi dohodovými státy. Předsedou se stal T. G. Masaryk, ministrem zahraničí E. Beneš a ministrem vojenství M. R. Štefánik (Emmert 2012: 67). O dva dny později byla uzavřena první smlouva mezi Francií a Prozatímní vládou, již Francie uznala čs. národ jako spojence. Československá strana měla právo účasti na všech spojeneckých konferencích a jednání týkajících se národních otázek (Juza 1998: 97).

Vyvrcholení československých zahraniční akce nastalo 18. října 1918, kdy vláda Rakousko-Uherska obdržela odpověď prezidenta Wilsona na svou žádost k uzavření příměří na základě 14 bodů. Stálo v ní, že spojenci už uznali Čechoslováky za válčící stranu a také respektují jejich nároky na samostatnost. Tímto prohlášením byl osud podunajské monarchie definitivně zpečetěn. Tentýž den předal T. G. Masaryk americké vládě prohlášení nezávislosti československého národa, též nazývané Washingtonská deklarace, která je pokládána za ustavující dokument samostatného státu (Masaryk 1925: 369). Obrovský výkon československého sboru v Rusku tak umožnil další fázi mezinárodního uznání práva na vytvoření samostatného čs. státu.

Odpověď rakousko-uherského ministra zahraničí Andrassyho, ve které přijal Wilsonovy podmínky, byla uveřejněna 28. října a v Praze byla pochopena jako kapitulace rakouského císařství. Moc v českých zemích převzal Národní výbor, jehož

člen Alois Rašín vypracoval první zákon, který začíná slovy: „Samostatný stát československý vstoupil v život“ (Kvaček 2013: 164).

Závěr

Cíl této bakalářské práce představovala verifikace následující hypotézy: *Bojové vystoupení československých legií v Rusku bylo rozhodujícím faktorem pro uznání Československé národní rady, jako budoucí vlády samostatného československého státu, ze strany dohodových mocností.* Tato hypotéza byla zformulována na základě realistických postulátů, které byly rozepsány v první kapitole této práce.

Případ vzniku zahraničního odboje, jak byl popsán v druhé kapitole, je do značné míry jedinečný, neboť dříve než došlo k institucionalizaci jednotné politické reprezentace s jasně vymezenými zájmy, vznikaly živelně, bezprostředně po vypuknutí války dobrovolnické jednotky odhodlané pozvednout zbraň ve věci národní samostatnosti. Konstituce politického vedení odboje byla dovršena až na jaře roku 1916 utvořením Československé národní rady. Čeští exiloví politici si uvědomovali esenciální význam vojenské síly ke zvýšení svého kreditu u dohodových vlád, proto se hlavním z jejich cílů stalo převzetí kontroly nad československým vojskem, k čemuž došlo v květnu 1917. Další rozšíření československých oddílů a vytvoření samostatné československé armády, bojující na straně Dohody, naráželo na odpor spojeneckých vlád, které na svém území odmítaly povolit nábor do československé armády z řad válečných zajatců české a slovenské národnosti. Tento krok byl totiž v rozporu s normativním mechanismem v podobě mezinárodního práva. Jako další důvod chladného přístupu dohodových mocností k československým požadavkům je v práci zdůrazněn zájem spojeneckých představitelů na zachování Rakouska-Uherska, které považovaly za tradičního aktéra systému rovnováhy moci ve střední Evropě. Z analýzy Wilsonovy 14 bodové řeči vyplývá, že maximálním požadavkem Spojenců byla federalizace habsburské monarchie a především její odpoutání od imperialistického Německa, které usilovalo o dosažení evropské hegemonie.

Vojensko-politická situace Dohody byla na počátku roku 1918 kritická, neboť vyřazením Ruska z války se Německu uvolnilo značné množství zdrojů, které hodlalo nasadit při jarní ofenzívě na francouzské frontě. Do ohniska zájmů spojeneckých vojenských štábů a čelních politických představitelů se v této době dostala otázka obnovení východní fronty proti Centrálním mocnostem. Z československého sboru v Rusku se rázem stal významný aktér, se kterým se v každém plánu zabývajícím se spojeneckými operacemi muselo počítat. Tento fakt se pozitivně projevil i na vztahu

spojeneckých vlád k Národní radě, pod jejíž formální pravomoc československé legie náležely.

Když koncem května 1918 vypukl ozbrojený konflikt československého sboru s bolševickou vládou, spojenečtí diplomaté v Rusku se nejdříve snažili eskalaci konfliktu zabránit. Vlivem překvapivých úspěchů legionářů při ovládnutí Transsibiřské magistrály si však rychle uvědomili význam vystoupení na změnu rozložení moci v Rusku a potenciální přínos československého vojska pro válečné úsilí Dohody. Rázem se v této části světa objevila vojenská síla, která byla schopna zasáhnout do vývoje první světové války. Obrovské vojenské úspěchy československých jednotek při ovládnutí znamenaly nejenom otevření protiněmecké fronty, ale i svým způsobem zahájení intervenčního tažení demokratických států proti komunistickému režimu.

Americký prezident Wilson, ovlivněný idealistickými pohnutkami o nesprávnosti vnější intervence, odmítal masivní vojenský zásah spojenců. Namísto toho svou politiku k Rusku postavil na materiální a morální pomoci novým demokratickým vládám na Sibiři a zejména Čechoslovákům, kteří dle jeho názoru byli schopni demokratickým silám v Rusku poskytnout pomoc.

V této situaci, kdy podle G. Kennana „nebyl významnější faktor v událostech, které se udály mezi spojenci v Rusku létě roku 1918, než armáda československých legií“ (Kennan 1958: 136), se pak dohodové velmoci rozhodly uznat Národní radu jakožto prozatímní vládu budoucího československého státu výměnou za využití československého sboru jako předvoje intervenčních jednotek při obnovení protiněmecké fronty.

Je paradoxem, že zatímco nejvyšší vedení Dohody vysoce oceňovalo důsledky legionářského vystoupení, českoslovenští zahraniční politici, kteří byli odtrženi od aktuálních informací, stále považovali za politicky nejvýhodnější odsunutí československého vojska do Francie. Protože ale polní legionářští velitelé těchto pokynů neuposlechli a rozhodli se bojovat v souladu s cíli Nejvyšší válečné rady spojenců, vlády Dohody přiznaly československé armádě status spolubojovníka a oficiálně uznaly Národní radu za vládu dosud neexistujícího státu.

Pro samotný akt uznání nebylo právních předpokladů, neboť ČSNR nevykonávala moc nad územím a obyvatelstvem českých zemí a Slovenska. Pomoc

československých legií při bojích v Rusku měla ale pro Dohodu větší cenu, než respektování normativních mechanismů mezinárodního práva.

Na základě uvedených zjištění mohu jednoznačně potvrdit verifikovanou hypotézu, že bojové akce československého vojska v Rusku byly tím rozhodujícím faktorem nejen pro uznání politického vedení zahraničního odboje, ale i pro uznání práva Čechů a Slováků na samostatný stát.

Vedle otevření protiněmecké fronty na Volze, svržení nedůvěryhodné sovětské vlády na Sibiři a vzepjetí sibiřského demokratického hnutí totiž došlo v důsledku legionářských akcí také k zastavení repatriace nejméně půl milionu německých a rakousko-uherských válečných zajatců. Na tomto místě vyvstává otázka, jaký dopad by měl přesun a nasazení této vojenské síly na západní frontě v nejkritičtější období v srpnu 1918? Reflexe tohoto problému překračuje tematické vymezení této práce a jistě by mohlo být předmětem dalšího studia. Některé historické práce nicméně považují zastavení přesunu zajatců z Ruska spolu s nasazením americké armády v Evropě za rozhodující moment, kterým byl poměr sil v první světové válce definitivně změněn v prospěch Dohody (Marek 2014: 104).

Výstižně význam vojenských jednotek k dosažení samostatnosti československého státu shrnul prezident Poincaré na zahajovacím zasedání pařížské mírové konference: „Čechoslováci si vydobyli na Sibiři, ve Francii a v Itálii svého práva na samostatnost“ (Masaryk 1925: 336).

Summary

The aim of this bachelor thesis was to verify following hypothesis: *Armed revolt Czechoslovak legions in Russia was the deciding factor in recognition of the Czechoslovak National Council as the future government of an independent Czechoslovak state by the Entente Powers.* This hypothesis has been formulated on the basis of realistic postulates that were described in the first chapter of this paper.

The case of Czechoslovak Foreign Resistance Movement in the Great War is largely unique. Before there was an institutionalization of political representation with clearly defined interests, immediately after the outbreak of war arose spontaneously volunteer units determined to take up arms in a matter of national independence. As soon as the formation of the Czechoslovak National Council was completed in the spring of 1916, primary goal of the exile political leadership became to expand and to take control of existing Czechoslovak military units. The creation and expansion of an independent Czechoslovak army encountered the resistance of the Allied governments that refused to allow recruiting Czech and Slovak POWs because this step would violate the normative mechanisms of international law. As another reason for the cold approach of the Entente Powers to the Czechoslovak requirements this paper emphasizes the will of the Allied representatives to preserve Austro-Hungarian monarchy. The analysis of Woodrow Wilson's 14 Point Speech shows that the maximum demand of the Allies was the federalization of the Habsburg monarchy and especially its disengagement from the imperialist Germany, which sought to achieve European hegemony.

The position of the Entente Powers towards Czechoslovak Foreign Resistance shifted due to the unexpected uprising of the Czechoslovak legion against the Bolshevik government during May 1918. Although allied diplomats in Russia firstly tried to prevent the escalation of a conflict, they quickly realized potential benefits of Czechoslovak troops for the war effort of Entente. The huge success of the Czechoslovak military units, which resulted in dominating the Trans-Siberian Railway, meant that the Czechoslovak Army Corps in Siberia became a major actor for any plan of allied military staffs concerning the anti-German front in Russia or the intervention campaign of democratic countries against the communist regime.

U.S. President Wilson firmly rejected a massive military intervention by the Allies. Instead, his policy towards Russia stood on the material and moral assistance to

new democratic governments in Siberia and in particular to Czechoslovaks, who were able to provide assistance to the Russian democratic movement.

In this situation the Entente Powers decided to recognize the Czechoslovak National Council as an interim government of the future of Czechoslovak state in exchange for use of the Czechoslovak Army Corps, as a vanguard of an allied intervention during the renewal of anti-German front.

As my thesis states, the act of recognition wasn't based on any legal requirements because Czechoslovak National Council did not exercise authority over the territory and the population of Czech lands and Slovakia. The recognition was therefore based solely on a contribution of Czechoslovak legions fighting in Russia, which was for the Entente Powers worth far more than respecting the normative mechanisms of international law. Based on these findings, I can definitely confirm the tested hypothesis that combat actions of the Czechoslovak army in Russia were the deciding factor in recognition of the Czechoslovak political leadership.

Seznam použitých zkratk

Čs. - československý

ČSNR – Československá národní rada

ČSR – Československá republika

KOMUČ – Výbor členů Ústavodárného shromáždění

USA – Spojené státy americké

Seznam použité literatury

Neperiodická literatura

BENEŠ, Edvard. *Světová válka a naše revoluce*. 2. vyd. Praha: Orbis, 1929, 685 s. Čin.

ČEVELA, David. *Realismus v mezinárodních vztazích (aplikace na vybrané aspekty slovenské zahraniční politiky)*. Praha, 2010. Dostupné z:

https://www.vse.cz/vskp/22698_realismus_v%C2%A0mezinarodnich_vztazich_%28aplikace_na_vybrane_aspekty_slovenske_zahranicni_politiky%29. Bakalářská práce.

Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, Středisko mezinárodních studií Jana Masaryka.

DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 224 s. ISBN 80-717-8725-6.

EMMERT, František. *Průvodce českými dějinami 20. století*. Vyd. 1. Brno: Clio, 2012, 320 s. ISBN 978-809-0508-101.

FIC, Victor M. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918*. Vyd. 1. Brno: Stilus, 2008, 505 s., [24] s. obr. příl. ISBN 978-80-87122-03-7.

GAJDA, Radola. *Moje paměti*. Vyd. 4., V nakl. Jota 1. Brno: Jota, 2008, 331 s., [8] s. obr. příl. Jota military. ISBN 978-807-2175-840.

GALANDAUER, Jan. *O samostatný československý stát 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 117 s. Pomocné knihy pro žáky a veřejnost. ISBN 80-042-6140-X.

GUZZINI, Stefano. *Realismus v mezinárodních vztazích a mezinárodní politické ekonomii*. 1. vyd. Překlad Pavel Pšeja. Brno: Barrister, 2004, 299 s. Studium (Barrister). ISBN 80-859-4784-6.

JAKL, Tomáš et al. *Československé legie 1914 - 1920 v Rusku*. Praha: Československá obec legionářská, 2013.

JUZA, Josef. *Čs. legionáři okresu Rychnov nad Kněžnou: 1914-1921*. Vyd. 1. Rychnov nad Kněžnou: Státní okresní archiv, 1998, 3 sv., 407 s. ISBN 80-901-7575-9.

- KALINA, Antonín Svatopluk. *Krví a železem dobyto československé samostatnosti*. 2. vyd. Praha: vlastním nákladem, 1938, 333 s., fot., faks., mp.
- KENNAN, George Frost. *Soviet-American relations, 1917-1920, Volume I, Russia leaves the war*. Princeton: Princeton University Press, 1989, xiii, 544 s. ISBN 0-691-00841-8.
- KENNAN, George Frost. *Soviet-American relations: 1917-1920, Volume II, The decision to intervene*. Princeton: Princeton University, 1958, 513 s., illus., ports., maps, facsim.
- KOLMAN, Jiří. Neorealismus. In: BLAŽEK, Tomáš et al. *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 63 - 77. Studie (Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav), sv. č. 36. ISBN 80-210-3837-3.
- KŘÍŽEK, Jaroslav. *Němci, Lenin a čs. legie*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, 110 s. ISBN 80-7021-230-6.
- KVAČEK, Robert. *První světová válka a česká otázka*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Triton, 2013, 178 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-738-7635-3.
- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce: za války a ve válce, 1914-1918*. Praha: Orbis-Čin, 1925, 650 s.
- MEARSHEIMER, John J. *The tragedy of Great Power politics*. New York: Norton, c2001, xvi, 555 s. ISBN 0-393-97839-7.
- MINGST, Karen A. a Jack L. SNYDER. *Essential readings in world politics*. 4th ed. New York: W.W. Norton, c2011, ix, 630 s. Norton series in world politics. ISBN 03-939-3534-5.
- MORGENTHAU, Hans J. *Politics among nations: the struggle for power and peace*. 3rd ed. New York: Knopf, 1966c1960, 610 s., xxiii s. příl.
- MÜLLER, David. Realismus. In: BLAŽEK, Tomáš et al. *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 24 - 42. Studie (Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav), sv. č. 36. ISBN 80-210-3837-3.

ORIÁN, Edmund. Československá legie v Rusku 1914-1920. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 2014. Epoque 1900, 347 s. ISBN 978-80-206-1413-11.

PICHLÍK, Karel, Bohumír KLÍPA a Jitka ZABLOUDILOVÁ. *Českoslovenští legionáři, 1914-1920*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1996, 282 s., obr. ISBN 80-204-0580-1.

PAVEL, Pšejja. Vývoj a povaha teorie mezinárodních vztahů. In: BLAŽEK, Tomáš et al. *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 11 - 22. Studie (Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav), sv. č. 36. ISBN 80-210-3837-3.

RICHARD, Carl J. *Americká invaze do Ruska*. Hodkovičky [i.e. Praha]: Pragma, c2013, 159 s. ISBN 978-80-7349-378-3.

ZIEGLER, David W. *War, peace, and international politics*. Boston: Little, Brown, c1987, 471 s. ISBN 0-316-98775-1.

Periodická literatura

BERDAHL, Clarence A. The Power of Recognition. *The American Journal of International Law* [online]. 1920, roč. 14, č. 4, s. 519-539 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2187872>

CALCOTT, W. R. The Last War Aim: British Opinion and the Decision for Czechoslovak Independence, 1914-1919. *The Historical Journal* [online]. 1984, roč. 27, č. 4, s. 979 - 989 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2639038>

FENWICK, Charles G. Recognition of the Czechoslovak Nation. *The American Political Science Review* [online]. 1918, roč. 12, č. 4, 715 - 718 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1945847>

MAREK, Jindřich. Beránci, lvi a malé děti. *Historie a vojenství*. 2014, roč. 63, č. 1, s. 94 – 113.

MISHALI-RAM, Meirav. Powerful Actors Make a Difference: Theorizing Power Attributes of Nonstate Actors. *International Journal of Peace Studies*. 2009, roč. 14, č. 2, s. 55-82. ISSN: 1085-7494.

PETERSON, M. J. Political Use of Recognition: The Influence of the International System. *World Politics* [online]. 1982, roč. 34, č. 3, s. 324 - 352 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2010322>

Internetové zdroje

PANUŠ, Bernard. Všeobecně k čs. legiím na Rusi. *Klub přátel pplk. Karla Vašátky* [online]. 2009 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <http://www.karelvasatko.cz/historie-ceskoslovenskych-legii/odborne-clanky/ruske-legie/vseobecne-k-cs-legiim-na-rusi>